

**Yeshiva University's
Center for the Jewish Future
and
Congregation Keter Torah present**

Mourning for Yerushalayim in 2019 Tisha B'Av 5779

Rabbi Dr. Jacob J. Schacter
jschacte@yu.edu

א' אב תשע"ט • August 11, 2019

The Worldwide Webcast is sponsored

in appreciation of Rabbi Dr. Jacob J. Schacter & Yeshiva University and in commemoration of the 41st Yahrzeit for Helen Friedman Kuflik, Hodel Ruchama bat Avraham Shlomo v'Etta Malka, and in memory of Betty Blum Rockoff, Bryna Ita bas Chanoch Henoch V'Bayna Rachel, by Dr. Avi and Shuli Rockoff of Boston.

Tisha B'av Presentation hosted and sponsored by Congregation Keter Torah, and by

Diana & Michael Feintuch and family to commemorate the yartzeit of Michael's grandfather, Dovid Leib ben Shmuel Zelig, David Boodman, z"l

Batya & Nachman Paul to commemorate the yartzeit of Batya's grandfather, Chaim Eliezer ben Zalman, Eli Muller, z"l, and in memory of Rochel Leah bat Moshe, Rochelle Shoretz, z"l

KINOT COMMENTARY

עין בשעם
ב' באת

[illegible][illegible][illegible]

מדהכא
ממזר

לא ידענו
ורצנו מנחם
לשעור משת
וכתיב (ע)
במשתרום:
אם משוער ל
עם אחר ו
רצק

לפי מוסמו
אלא אכ

בִּיבְרִיא לִידָה
דְּהֵא חֲמֵמֵל
"חֲמֵל לֵאמֹר
דְּרִים: אִי
רִיחַ וקֶשֶׁה
כְּחֵב הַיָּד
לְעִשָׁתָּה

၈၆၆

עם העומר
זה הארץ
עולם קדש
שאלמו בתם
אוי דבי
ומשח

**מה נשלה קי
בר ובה שלם**

והא ברייתא
לרובו מקום
מה עלה ה
קדשי קדשי
אף שלמים
שלמים שקב
הכל והוא
דקדקו לזה
היה שזה
תחיל מה ש
בברייתא כי
אף שלמים
ומקשיין ל
טענה נספח

הקרא (מחבר י) כחיד ותקעמם
למלך ארבע שירה [מן התורה]:

(ה) כפי שמשפחות שהיו משורשים: מית'בי. פ"ה

(ז) בזה אתם. ספרים קלי י נעבודת לים כגון ששררו: דה:

אחד רבי יצחק אמר מדבא - ולא ימותו גם

הם גם אתם מה אתם בעבודת מלכות אלה
 הם בעבודת מלכות תנאי נמי הכי * ולא
 יפתור גם הם גם אתם אתם בשלחם והם
 בשלחם במיתה אתם בשלחם אינן במיתה
 אלא באוהדה אמר אביי * נקסבין משורד
 ששורד בשלח תבירו במיתה * שנאמר
 * והתנינים לפני המשכן קרמה לפני אהל
 מועד * וגו' הורו הקרבן יומת מאי זר אילמא
 זר במשח הכהנים תרם יומתא אלא לאו זר
 דאוהדה עבדה: מתיבין משורד ששורד
 ומשורד ששורד אינן במיתה אלא באוהדה
 תנאי היא דתנאי * בעשה בר' יהושע בר
 חנינא שהלך לסיע בעצת דלוחו אצל ר'
 יוחנן בן נפתלי אמר לו בני חורו לאתרוג

מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מיתה היא
ומרן סבר דהוה נפולא דמיתא דהוה נפולא דמיתא

בה ׀ דב״ע אזהרה היא מר סבר מסייע
גורו ביה רבנן ומר סבר לא גורו ביה רבנן
כעי רבי אבן עזרא טבת ציבור מעונה
שידה ׀ או אינה ׀ מעונה שידה ׀ עולותיכם
אמר ׀ מרמז אמת עולותי מרמז ואמת עולות

קאמער רחמנא ת"ש א וואסער חזקדו להעלות
הייליג (א) ת (איל חמדת) ויחיה דוד ביוולד

העולם (ש) יקבע ויחזק ויחזק העולם
התל שד' ה'ה'ה'ה'ה'ה'ה' (ש) ע"י כל (שד')
מלך ישראל האי שירה מאי עבדתה אלימא
דעולת טובה ליל אומלכי אלמ לאו דעולת
נבטה אד' יוסף לא עולת ארש חדשה תוה
וקא מביעאי להו מי דוקבע רש בומנ
דליקרב או לא אמר ליה אבי ומי מצית
אמרת הכי דהבית ב' ביום ששה עשר חדש
הראשון וגו' ואמר חוקריו העולות העולות
ע' (על המכות) ולא אמר רמי בריה דרב ביבא
כבש הבא עם העומר קמביעאי להו מי
קבע רש בומנ דליקרב או לא מתקוף לה
רב אויז ולחיו פסח היכי עבד מצה היכי
אכל אלמ אלא רב ארש מדי דהוה אשלימא

ת"ש ירבי יוסי אומר מגלגלן זכות ליום זכאי
 ירד בריה בראשונה אומן היום חשונה באב היה

בניעתו היתה ומשמרתו של תיחיד היתה הדין
 וְאִמּוֹרִים שִׁדָּה וְכֵן שִׁדָּה אֲמַר וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם
 לֹא חֲסִיקוֹ לומר בְּצִמְתָּהּ ה' אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁכָּאוּ
 אִי שִׁדָּה וְכֵן עֲבָדְתָּהּ אֲלִימָא דְעוֹלָת חֻבָּה
 לַתְּחִיד אֵלָּא לֹא דְעוֹלָת טִבָּה וְחִסְבָּא מִשֵּׁי
 שֶׁ דְעוֹלָת טִבָּה רְחֵיבָא ה' לֹא קִישָׁא בִּי בְּקִר
 אִי דְעוֹלָת אֲמַר רַבָּא וְאִימָרָא בִּי אִשִּׁי וְחִסְבָּא
 מְלֻחָא וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אֹתָם בְּשִׁדָּה דִּארְבֵּיעָה
 לְמֵאָה הָאָה דְּהָנָל לְהוּ בְּפִמְיֵיהוּ הָאָה עוֹמְרִין עַד
 אֲוִישׁ שְׁלֵא עַד הָקָרָא אִי הָבִי כְּעוֹלָת טִבָּה נְמִי
 הָאָה עוֹלָת חֻבָּה וְהָאָה בִּי מִרִּי דְרֵב כְּתוּבָא
 שְׁלֵמִיכָם כֵּה עוֹלָה קִרְשִׁי קִרְשִׁים שְׁלֵמִים
 כְּבֹעַ לְהֵם וְזֵמן אָף עוֹלָה קְבֹעַ לֵה זֵמן:
 אִימָרָא

הן וכחית זהו (ויקרא כ) קדש יהיו לה לבסוף ומה של
מצבת אף עולה האמורה כאן שקטוע לה זמן למפוק

[illegible]

ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಒಂದು
ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ

[illegible]

ד"ר מנחם פרידמאן
מנהל מחלקת:

[illegible]

דא' ספונט שוועד
נעלען גרעסע יחיד ווערדא

[illegible]

הַיְּהוָה וְהַיְּהוָה

כל ה

סדר הסעודה כחבתי כמציא שבת כל ריגיה וכל פרשה שנשנית תלמודא
אלו אינה אלא לדבר שנחלש בה והוא מה שכתוב ביהיה זה לשונו, וברי
שיחור האדם גלות אסנו רל שכיה חורבן מקרשה תקנו תחברים שלא
ימכל האדם בשר ויין ביום ראשון מפני שבו נחרכ חבית אבל כליל מציא
שבת מתוך כדי ללח המלכה עד כאן. ופי שעתה ק רל בבשר ממש

כ"ו סיון
ה'תש"ו
סיון

ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ואדיר. כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. כי לא יטוש ד' את עמו בעבור שמו הגדול, כי הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם. עבדכם אסיר התקוה לכבוד ציון ומקראה ולשלום למודי ד' בניה בניה. אברהם יצחק הכהן קוק
עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמשבות, תובכ"א.

כח

ב"ה

בני יקירי שליט"א.

שמחתי בדברך הנעימים ויקרים, ישר חילך. מאד חפצתי לכתוב לך בארוכה מכמה פרטים, ביותר מדברים הנוגעים להתנהגות אבל אתה ידעת עבודותי וטרויותי, בצירוף חסרון הזריזות מפני הבריאות. חשיתי יחזקני ואמצני לתריע.

מאד שמחתי כמה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבוע עצמך בזה הזמן בעה"ק ירושת"י. חזק ואמץ. רק התאמץ, בני יקירי, במדות טובות וציראת השי"ת ואתבוא, בשקידת התורה, למגמר ולמסבך ולחזור יפה, שיהיו ד"ת שנונים ומתודדים. בפד"י ולהשתלם כמה האפשר בכל מיני שלימות ומעלות וידיעות שהן תפארת לאדם. ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתלם להשתלם בה, ואל ימעט בעיניך כמו כן חסרון היותר קטן, בדרכיך ומדותיך והנהגותיך, לתקנם ולשכללם. יהיה תמיד מלא רצון, ונוטה יותר לשמחה וטוב לבב, להתחבר ליראי ד' וגדולים בתורה. וזכר העיון הנקי הדעת, יהיו לך שיחתם ודרכיהם ללימוד ג"כ לפעמים אחרי אשר תשים לזה ג"כ רעיוןך ושכלך הישר ב"ה.

כתוב נא לנו, בני יקירי, מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות. כי הלא תוכל לשער כמה גדולה היא התענינותנו בכל ענייך, ממש שבתך וקומך, באיזו שעה אתה אוכל פת שחרית ומה, ובאיזו שעה סעודת הצהרים וסעודת הערב, ומתי תלך לישון, ואם תתרגלת לקרות ק"ש שעל המטה כראוי, ומתי תקום, ובאיזה חדר הוא מקום לזנך בקביעות, ואם הוא רחוק מן החלון, שלפעמים תאיר קר בירושתי.

אתתום כבודך, בני אהובי, ורב שלום, כנהיגי תפוש אביך מתבקד ומנשקד, אברהם יצחק קוק

ד"ש כ' רבך הרב ג' שי' באה"ר.

(עה"ק יפו היה מרחשון תרס"ח).

העיון פרק חמישי גימין

11

[illegible][illegible][illegible]

724

[illegible]

אתה ד' לעולם השב כסאך לרור ודור למען לכלל
השכחנו עיין רש"י שאלה' בלחמה נעולם השב
אבל למען לכלל השכחנו. וזהו פירשתי ע"ס בנזקה
החפז' של מעריב המלך בנזכרו חמיר ימלך עלינו
לעולם ועד תייב שבלחמה שהמלך בנזכרו חמיר ולא
בנזכר כביכול מעלכותו דבר אבל לחכמו מבקשים ימלך
תלינו לעולם ועד ועיין מגיל ק"י רל"ו שפסיל דיעות
אי חמיר קובץ למעלי' או למעני' ולפסיל' הדבר מבוחר
דקאי' למעלי' ודויק :

[illegible]

[illegible][illegible]

(א) נחמד
 (ב) נחמד
 (ג) נחמד
 (ד) נחמד
 (ה) נחמד
 (ו) נחמד
 (ז) נחמד
 (ח) נחמד
 (ט) נחמד
 (י) נחמד
 (יא) נחמד
 (יב) נחמד
 (יג) נחמד
 (יד) נחמד
 (טו) נחמד
 (טז) נחמד
 (יז) נחמד
 (יח) נחמד
 (יט) נחמד
 (כ) נחמד
 (כא) נחמד
 (כב) נחמד
 (כג) נחמד
 (כד) נחמד
 (כה) נחמד
 (כו) נחמד
 (כז) נחמד
 (כח) נחמד
 (כט) נחמד
 (ל) נחמד

רבי אלעזר דהרז דארעא
דישראל הוא לא היה מסתפי
רשב"ל בזה"ש - פי' לא היה מהחיל
לדבר עמו אבל כהר"א היה מחיל
לדבר עם ריש לקיש היה משיב לו
כדאמרו בפ"ק חזקוני (דף כ.)
גבי רמי ר"ל על מצוה ומקמי אס
כשהיה הן לירע ט' שהיו לו
ר"א וגם הוא חזר וישיב לו :
אחי

ששזו את קנינה מידא מעלה עליהן והבית
כאלו שבבום בזון קדשים דכתיב ג'גם
במים יקפיוון את התלב ובא נער דבזון
ואמר לאיש הזהבחה בשך לצלות לבזון
ולא יקח ממך בשך מבזוש כי אם דו
ויאמר אליו האיש קפד יקפיוון כיום התלב
וקח לך כאשר תאזה נפשך ואמר לו כי
עתה תחן ואם לא לקחתי בזוקה ותחי
אמא דזוזותה דלחל חסד את מין ה' כי

גאון האנשים את מנחת ה' : *מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים יהיו בו ע"ז וגלוי ערוות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב *כי קצר המצע מהשתרע (א) מאי קצר המצע מהשתרע *א"ר יוחנן קצר מצע זה מהשתרע עליו שני רעים כאחד *והמסכה צרה כהתבוננס א"ר שמאל בר נרמצי כי מפ' רבי יוחנן לזא קרא בני אמר מאן דכתיב ביה *טנס כנר מ' הים נעשה לו מסכה צרה גלוי ערוות דכתיב *ויאמר ה' יען כי גברו בנות ציון וחלכנה נפשוות נרן ומשקרות עינים הלך וצפף חלכנה וברגליהן תעכסנה יען כי גברו בנות ציון *שהיו מהלכות ארובה בצד קצרה וחלכנה נפשוות נרן שהיו מהלכות בקיסה נקופה ומשקרות עינים ודחו מלין כחלא עיניהן הלך וצפף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גזל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מדר ואפרסמון ומניחות במגעליהן (ג) וכשמגיעות אצל כהר ישראל בועפות ומחיות עליהן ומכניסין בהן יצחק כארס (י) בבועס שפיכות דמים דכתיב *ונם דם נקי שפך מנשה [דרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלם פה לפה (ז) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות נגמלות חסדים מפני מה חרב *מפני שהיה בו שנאת רעם ללמד ששקלה שנאת רעם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי ערוות שפיכות דמים (י) רשעים היו *אלא שחלו בחסונם בתפלה אחת

גירוס . עדה (ס) עין וכוהו יער
 מלמען חרבה במלחמה האדם (שנים)
 כד ויהי כד מהה כח (ס)
 (ה) : שפגלם פוגם . לא היו מוסר
 פשעיהם : ופגלם פגם . לא היו מלחם
 לבבל שפגם שנה אפקד האדם
 (ימים ס) : אסרויהם לא נפגלם
 פוגם . בני הקדש של רשעים היו
 כסאר : בירם פויים . בית המקדש :
 פידיםם פגלם . בן הבית עד לסם
 בדבר שאל חרל לו וחרל לרשעים :
 פויגם לו . לכל בני בבל שאל על
 ביתו חרל ונאש שניה מלבו
 מלבוש לבוש בבית של : נפגלםם
 כפסם . שאל נקב ק לא היחם
 חסרים שניה : דלפום . שגר שר
 סני על דלתה פוחל אחד וכוהו
 סוגר על פליחם לחלץ : שפרק
 שולם בו . מקדשו תולעם אלכלו
 מחס ומקדשו קיים ק קת חון
 שניה היה שם וכל לא היה : פלי
 אר . מה נפגלםם (א) דקאר : פאר
 פולם פפפור . לבחור ומחר
 מפשיים ססמור שם תולעם : פלי
 פפפור . כלומר למח נמסל בבית
 של לססמור לעין שריים שניה :
 אר פלם כח קול . נשחיר לה
 כלשר נאר מן האר מקלח חשם :
 שר נררם ביניו . א (ס) הרוק
 חלץ או הפשם יד אר רשם ב
 לקש הוא הרוק וציר פשם לו יד
 א רנה בר בר חנה פשם לו יד
 ורמל היה הרוק : פי פלם . רשם
 ב לקש לקמה דר ויחם ופפר
 לו ק אחריו לו לפלני :
 חלץ

לֹא יִשְׁחָץ זֶה עִם זֶה וְחִקְרָן
וְהִלֵּל בֶּן אָדָם כִּי הִיא הָיְתָה
יִשְׂרָאֵל ר' יוֹחָנָן וְרַא דְאִמְרֵי
לֹא נִתְגַּלָּה קֶצֶם אִמֵּר רַבִּי
אֲדֹרְבָה אֲחֵדוֹנִים עֲדִיפִי אִף
כִּיָּה שְׁחֹרֶה לְרֹאשָׁנִים וְלֹא
חֲלִים אִמֵּר לָהֶם חַו עֵינֵיהֶם
אֵתָּה רַבִּי בְּרַחֲמֵי דִב
בְּקָא וְאֵם דָּלָת הִיא נִצְרָה עֲלֶיהָ
כְּבָקָא שְׂאֵין רֵקֵב שְׁלָם בִּי
עֻלָּא סַסְמַעֲר מֵאִי סַסְמַעֲר
וּמִלֵּאבִי נִסְחִלְקָה וְחַד הִקְדִּישׁ
בְּהַבְרַחֲמֵי דִב בְּרַחֲמֵי דִב
מִשְׁחַתֵּי רַל כְּהִיָּה בְּשֵׁק הִבֵּו
בִּנְיִיזָה אִי רִישׁ לִקְשׁ הָהָה
אִי הִיָּינוּ מַעֲמָא (1) אִי מִלֵּק
הִיָּים לִפְתִּי וְיִשְׁכֵּן בְּאֵהִלִּי שֵׁם
אִי

הכנסת
[ד"ר פ. פ.]

מבשר
[ע"ב]

ת.צ.פ. 17

י"ן תמונות
 ז' ד"ב
 [ח]
 תת תל.

to the
[unclear]

【4】

॥ १ ॥

23 בינואר

כ: גימין
[י:]

१००

כיון ולירידן שכיחי בברה כמו בירס אסור לכן כיון שבנאן בכל המדינה ואלי גם בכל המדינות לא שכיחי אינשי בבואה יש להחיר.

אבל בראש גיטין כתב רק שיכול הכהן לחלוק כבוד לדביו ולגדול הימנו בברה והיה פשוט שיכול להרשות לקרא לכל ישראל שירצו וכן משמע בגמרא דהא לא קאי ר' מתנה אמתני' אלא על הא דאמר אביי בשם מר דבניהכ"נ אין הכהן רשאי לחלוק כבוד אף לדביו ולגדול הימנו שלא שנו אלא בשבתות וירס דשכיחי רבים אבל בברה לא וכן הוא בסור. ולכן בלא רשות הכהן אסור אף בברה וברשות הכהן רשאים לקרא לישראל בברה והיה לר"ה אף כשלא יצא הכהן. אבל בשבתות וירס אף בשנתן רשות אינו כלום וכל זמן שהכהן בבית הכ"נ אסור לקרות לישראל.

והנני יורדו מוקירו.

משה פיינשטיין

סימן כא

בענין לכבד כופרין בקריאה לתורה ובשאר כיבודי ביהכ"נ בשעת הצורך

ד' אלול תשכ"ה.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יצחק ווערבין שליט"א.

הנה ברבר ראביס של העפארמער וקאנסערוואטיוון שבאים לפעמים בשבת לביהכ"נ של יהודים כשרים אם רשאים לקרותם לתורה. הוא דבר פשוט שבקריאה לתורה הוא אסור בעצם והוא קה"ת צריך ברכה לפנייה ולאחריה וברכתם אינו כלום ואין לענות אמן אחריה. עיין בספרי אגרות משה א"ח ח"ב סימן ג' ונ"א מסעם דכיון שהם כופרים הוי הזכרת השם אצלו רק כדברים בעלמא דהויא כבדכה בלא שם ומלכות כלל. וממילא אף שהבעל קריאה קורא וממנו שומעין הקהל. מ"מ הא יהיה זה כמו בלא ברכה. וגרע מקודם שתיקנו שיברך כל אחד ואחד דהא כבר נסתלק חשיבות ברכה של הראשון משאר הפוסקים אודי שכבר בירך אחד קריאתו ברכה ולאחריה. א"כ אף לשאר כבודי קדושה רבניהכ"נ

כתגובה וגלילה הוצאה והכנסה ותמיחת וסגירת הארץ אף שאין בהן איסור בעצם שאין בהן ברכה. אבל אין לכבד לכופרים בעניני קדושה שכופרים בהם. ויש בזה איסור תניפה ממילא כיון שאין ראוי לכבדם בדברים כאלו כדכתבתי בסימן נ"א. ולכן אם אין צורך גדול אסור לכבדם גם בכבודים—אלה אבל אם הוא לצורך גדול שיש לחוש שיבא לירי מחלוקת בעיר ויש לחוש להפסד צדקה יש להתיר בשאר כבודים ולא לקראם לתורה מטעם שכתבתי.

ולקרא לתורה לאלו שאינם שומרי תורה ליכא איסור בעצם מכיון שמאמינים בהש"ת ובתורתו ורק עוברין לתיאבון וצריך לענות אחד בדכחו אמן. אבל דאי לא יפה עושים הקדיין אותן לתורה מצד שאין לכבד עוברי צבירה וצריך למנוע מזה רק כשאיכא צורך בזה כגון יא"צ שיש לחוש למחלוקת וכדומה אבל לאלו הראביס שהם כופרים ממש ומומרין להכעיס ומסיתים ומריחים אין כרכתם כלום ואסור בעצם לקראם לתורה כדלעיל.

וברבר חיוב קבוצה הוא ע"י שימלא כל הקבר בעפר אפילו עמוק הרבה ויעשו כמין הר על מקום הקבר. והא זה מצינו שרשאין אפילו ישראלים ב"ט שני בסימן תקכ"ו סעיף ד' שכתב הרמ"א מותר לכסותו בעפר כדרכו בחול שסירדו והא לעשות גם כמין הר כדאיתא בס"ו סק"ב. אבל לענין צדוק הדין קודם אם צריכין לילך רשאין אחד שנכסה הארץ בשיעור קבורה שהוא ג"ט. והוא כונת הרמ"א י"ד סימן שע"ו סעיף ד' על הא וכתב המחבר שאם שנגמר סתימת הקבר מעפר. או לאחד שהפך האבן פניו מן המת. שהוא אחד חיוב הקבורה רמה שצריך למלאותו כולו ולעשות כמו הר הוא רק ענין כבוד המת בעלמא. אבל צריך שישאר שם מי שיגמור כל שימת העפר כמו שנהגין. ואם נכדים מכסין אין לסמוך עליהם אלא ישאר שם אחד להשגיח ע"י שיעשו כראוי.

י"ד מברכו בבח"ט.

משה פיינשטיין

מִפְנֵי הַטְּדוּרוֹת יִטֹּל אֶת בִּירוּשָׁלַם בֶּן אֹרִיבְאָה כִּי דָמַר רַבִּי הוֹשֵׁעַ בֶּן לֹחִיטָא
יִירוּשָׁלַם הַבְּטִיָּה וְגו' עִיר שְׂמֵהָ בְּרַת יִשְׂרָאֵל זֶה לֹדָה כְּתִיב *שְׂמַאִים דָּם לִבְנֵי
מֶה תִּלְמַד לֹמַר וְשְׂמַאִים יִהְיוּ לָכֶם אֲלֵא אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר גִּנְיָה
כָּל

באר דגולה

[illegible]

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּמִצְרַיִם כָּל יְצִיר נִבְרָא: לָעֵת
נִעְשָׂה בְּחֻבָּצוֹ כָּל אֶדְ מָלַךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כֵלּוֹת הַכֹּל

סוף, מיריזע

ח. ובעת שהתחלנו ללמד המשנה, ולמדנו שחי מסכתות, ויבנו כוראנו ונשמע את קול המדבר בפי החסיד נר"ו, קול גדול בחיתוך אוחיות, וכל השבנים היו שומעים ולא מבינים. והיה הנעימות רב והקול הולך וחזק, ונפלנו על פנינו, ולא היה רוח באיש לישא עיניו ופניו לדאות מרוב המורא. והדבור הדוא מדבר עמו, והתחיל ואמר, שמעו ידי המהדרים מן המהדרים, ידי אהובי. שלום לכם, אשריכם ואשרי יולדכם, אשריכם בעולם הזה, אשריכם בעולם הבא, אשר שמעם על נפשכם לעמנו בלילה הזה, אשר זה כמה שנים נפלה עמדת ראשי ואין מנחם לי, ואני משלכת בעפר חובקת אשפות, ועתה החזרתם עמדה ליושנה. החזקו ידי, התאכצו אהובי, שבתו ועלצו ודעו כי אתם מבני עליה, חכמים להיות מהיכלא דמלכא, וקול תורתכם והכל פיהם עלה לפני הקדוש ברוך הוא, ובקע כמה אורים וכמה רקעים עד שעלה, ומלאכים שהקו, ושפים רממו, וחיות עברו, וכל צבא מעלה להקדוש ברוך הוא שומעים את קולכם. והגני הנישנה האחת הנישנה את האדם, באחי לרבר אליכם, ואם הייתם עשרה הייתם (מתעלה) [מתעלים] יותר ויותר, אבל עם כל זה נחליתם ואשריכם ואשרי יולדכם ידי אשר נדרהם שנה מעיניכם, ועל ידיכם נתעלתי הלילה הזה, ועל ידי החברים אשר בעיד הגדולה, עיד ואם ביראל, ואין אתם באותם השוכבים על הכסות שן, שנה שהוא אחד בשישים במיתה, וסרוחים על ערסותם. ואחם נדבקם בידו, והוא שמת בכב, לכן בני החזקו ואמנו ועלצו באהבתי בתורה ביראתי. ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרדה בו, לא הייתם נכנסת שבתה בלבבכם ולא שחוק בפיכם בוטרים כי נסיכתם אני משלכת בעפר. לכן חזקו ואמנו ועלצו בני ידי המהדרים, ואל תפסיקו הלימוד, כי חוט של חסד משוך עליכם, ותורתכם ערבה לפני הקדוש ברוך הוא. לכן עמדו בני ידי על רגליכם והעלצו, ואנחנו בקול רם כיום הכיפורים 'ברוך שם כבוד' בו.

ו. ולהראות גדולת מעלת זה הלידה, איך שחביב לפני הקדוש ברוך הוא לכלתי נדום רגע אחת מדביקות התורה, גם יש רשות להפסיק בין ענין לענין לדבר דברי התעוררות מופר ופשוט מעשים ולתקן תקנות ליראת ה', אכתוב לכם מעשה שאירע קרוב לזמנינו, והועתק מכתב המסופר הר"ר שלמה הלוי אלקבץ, שהיה מתחבר בבית של רבינו בית יוסף והופיע עליו רוח הקודש. וזה נוסח הכתב:

ז. דעו לכם, כי המכמו החסיד נר"ו ואני עברו ועברכם מתחברים, לעמוד על נפשינו ליל שבתות ולגוד שנה מעינינו ותהלה לאל בן עלה בידנו כי לא הפסקנו רגע, רק אשר חשמנו וחתי נפשכם. חתו הסדר שתקנתי וסדרתי בלילה ההוא, ראשונה תורה, קרינן מפרשה בראשית עד 'ויכלו' (בראשית ב, א) בנעימה בקול גדול. אחר כך 'בחדש השלישי' (שמות יב, א) עד סוף סידרא. עוד מפרשה 'ואל משה אמר' (שם כז, א) עד סוף סידרא. עוד מפרשה ואחחנן 'דקרא משה אל כל ישראל' (דברים ה, א) עד סוף פרשת 'שמע ישראל' (שם ו, טו). עוד מפרשה ואת הברכה 'ייעל משה' עד ילעני כל ישראל' (שם לה, א). עוד מהפסוק 'יהי בשלשים שנה' (יחזקאל א, א), והפסוק 'תפלה לחבוק הנביא' (תהלים ג, א). אחר כך מומור 'השמים מספרים' (תהלים סו), ומומור 'קום אלהים' (שם סח), אחר כך 'האלפא ביתא' (שם קס), בלא השירה (שם סק קב). אחר כך כל מגילה שיד השירים, וכל מגילת רות, ואחר כך פסוקים אחרונים של דברי הימים. וכל זה באימה ביראה בנינו ובמעם, לא 'אומן' כי יסופר. ואחר כך למדנו על דרך האמת.

י' ביוק ה' צעצע"ן, ספסל ברכה
פ"ס ספי עקרי

מזל חורף
י"ז חורף, י"ז חורף

וחזו שאמר הכתוב כאן, ואף גם זאת — גם אחרי כעסו עליהם כל כך ואחרי התוכחה כולה — עם כל זאת, לא כל כך מאסתים ולא כל כך געלתים עד לבלותם, עד עולם, כי אם לזמן, ולכן בעבוד הזמן אשוב לרחמם ולחוננם. ועל פי זה אפשר לפרש מה שהמקונן במגילת איכה סיים המגילה בפסוק כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד, ולכאורה סיום המגילה בלשון זה אינו מן הדין, כי מפורש קירל שאין מסיימן בתוכחה (מגילה לא ב'). והפסוק אומר אל תעמד בדבר רע (קהלת ח' ג') (ולכן המנהג לחזור ולסיים עם הפסוק הקודם לזה, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. אבל זה לא יציל את הפלא על מתבר המגילה איך סיים בלשון זה). אך לפי שבארנו, אין לשון זה ענין רע, כי אם רמן נחמה, כי רוצה לומר, כי אף אם מאוס מאסתנו, אינו מפני שנמאסים אנו בהחלט בעיניך, כי אם מפני שקצפת עלינו עד מאוד. אבל הן קצף לא לעולם יעמוד, וכאשר יעבור חשבו לרחמנו ולחוננו, וכמו שכתוב כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקפוץ (ישעיה, נ"ז ס"ו) וכמו שדרשו על הפסוק בזהלים (צ"ה י"א) אשה נשבעתי באפי — באפי נשבעתי וחזורני בי (מגילה י' א'), וכן כתוב לא תחזיק לעד אפו ישוב ירחמנו (מכה ד' י"ט).

וזה ב"י מד"א בספר אוהב ישראל דשבת חזון היא השבת הגדולה ביותר מכל שבתות השנה. שלכא' יש להבין מה טעם היא נקראת שבת חזון ע"ש חזון ישעיהו, דאם כפשוטו שכל הנבואה היא תוכחת פורענות לישראל למה נקראת השבת ע"ש חזון זה, אלא דבלשון חזון מרומז גם על נבואה של בשורה, וענין חזון ישעיהו הוא שבו נתגלה גודל אהבת ה' לישראל בכל המצבים, כמו שנאמר בה, בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי, ורע מרעים בנים משחיתים עזבו את ה', ללמד שאפילו כאשר פשעו בי והם בנים משחיתים הריהם ג"כ בנים, ואפילו אם עזבו את ה' הם ג"כ בנים, וכמו שמוזר יליף רבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים (קידושין לו.), והאם אפילו בשעה שמעניש את בנו לבו נקדע בקרבו מגודל אהבתו אליו, וכך אצל הקב"ה ישראל נקראים תמיד בנים בכל מצב שהם.

של זכריה. עכשיו שנתיקמה נבואתו של אוריה. בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. אמר לו (הנביאים שהלכו עם ר"ע לר"ע) עקיבא נחמתי. עקיבא נחמתי. ע"כ.

ולפי זה י"ל, דרמיה הוה בנבואה, שבאמת אין להצטער על מהלך השועלים. וכמו שלא נצטער רבי עקיבא. יען כי יושעה במחנה לבא, ורק עד אז. עד החגלות התנחומין אומר. שהיה דוח לבנו על שועלים שיהלכו בהר ציון.

אמר ה' לעולם תשש וגו' (ד' י"ט)

רדנו לומר כוונתו, כי אפי"ש שלבנו דוח על כל חורבננו, הנה זה הוא חסרון ומגורעת רק לנו. אבל אחת ה' לעולם תשש וכסאך לדור ודור. ועל הדבר הנצחי לא שייר חסרון ומגורעת. כי כל חסרון לא יגרע דבר ממנו, ואם כן, אין לך סבה לשכחתו לגצו ולעובנו לאורך ימים. ולכן השיבנו ה' אליך וגו'.

כי אם מאוס מאדבנו קצפת עלינו ע"ד האור (ד' כ"ב)

לכאורה אין סגנון פסוק זה מקביל לחקתם השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדש. כי שם מדבר בלשון נחמה וישועה. ואין זה ישוב מיד לדבר בלשון סר וצו. במראות ומקצף, וגם אין מחציתו השניה של הפסוק מקבלת למחציתו הראשונה. כי באמרו אם מאוס מאסתנו, בתפלה, כאומר, האם מאוס מאסתנו. אין זה כמיים קצפת עלינו עד מאד. כי מצדנו לשון "אם" במובן "הוא"י. שמכריח השלילה שבו. כמו בארוב (וי) אם כה אנבים כתי. אם בשרי נחוש. או (שם ו') הים אני. אם תניף. וכן כאן. האם מאוס מאסתנו. זה לא יתכן.

אך צריך באור. איך תבאר מחציתו השניה של הפסוק. קצפת עלינו עד מאד. למחציתו הראשונה. כמו שהעברנו. שלשון זה סותר לחקתם. ונראה דהלשון "אם" מוסב גם על הלשון קצפת וגו'. וכאומר, האם מאוס מאסתנו. האם קצפת עלינו עד מאד. הן בודאי לא כן הוא. כי לא ישתה לעולם בריהו. ולכן ברין הוא שתרחמנו ותשיבנו אליך ותחדש ימינו בקדש.

י' מדון י' פ"ה צוה"ן, רמב"ם ז"ל

ענין ח

תנ"ס.

מעשה אירע במקומכם שגולד בן יוס ראשון ב' ימים לחודש אב, והיה יום שמיני ללידתו יום תשעה באב שהוא יום לוס. ואזינו משעת לידתו אחר שלא ימול אותו עד מחרת היום, שהוא יום חשיעי ללידתו, כדי שיוכל לשמוע ולשמע בסעודת המילה. ואמנם אחרתם לו כי אפשר לתקן הסעודה מן המנהג ולמעלה ולאכול אותה בלילה. ולא שמע אליהם, וניתול הילד ביום חשיעי ללידה, ולעזה עליו כל המדינה. ויש אומרים כי המילה נעשים באיסור, שפסח בחורה, ושייך לקבל חרס וידי. ואחרי חפשיהם בספרים אם יש עליו עונש, ולא מלאה אלא מה שכתבו שמי שלא מל ביום שמיני בכל יום עובר בעשה, ולא מלאה שהעובר בעשה הוא נידון באלו הדינים. אלו הן מורף דברך.

רעתה מה אשיב אחר שנעשה מעשה באיסור, אבל כדי שלא יורגלו לעשות כן אכחוב מה שנראה לי בזה.

תחילה יש לך לדעת, כי מי שאינו בקי בדיני מפי מיעוט הרגל המלמוד ומפי היעדר הספרים יש לו ללכת אחר המנהג, כמו שאמרו בירושלמי בפרק ה' ממסכת מעשר שני, וביבמות פרק אלמנה לכהן גדול, ובפרק ז' ממסכת פאה, אם הלכה היא רופפת בדרך ראה איך הציבור נוהג ונהוג כמותם. ומעולם לא נשמע שמתעבב המילה ליום חשיעי מפי סעודת המילה שלא חפשיה ביום לוס, ואדרכה טהגין כשהמילה היא באותו יום מכנין שם הילד מנחם, כמו שאם תהיה המילה ביום פורים מכניס

י' יוחנן אייראסי, ארון רבנו
(ב' י' א' א' א' א')

א' ב' א' א' א'

ישנה בדרך העיר רבתי עם רצונו לומר אף שבו רבתי עם ונקבלו שם רבים מעט נכר. מ"מ עמד טעמו בן וריחו לא נמר מפני מה הוא ישנה בדרך. והיתה כהשונה על זה. היתה כאלמנה ולא אלמנה חמש כי דעתו לחזור ועדיין חביבותיה לגבן כ"ל וק"ל. ומה שאמר המקין כאלמנה ולא אחר כגורשה דהא הכעל הוא ב' צבאות חו וקיס לעולם. נראה כיות הטעם הוא פס"י מ"ש כזכר שהאשה אשר מח בעלך רוחיה שביק בקרבה והוא מסתתר בקרבה ולכך נקראת אלמנה מלשון סלוני אלמוני שהוא מלשון העלמה ומכוסה והסתרה כי עתה רוח בעלה נעלם בקרבה. וכן אחרת בגלות חמר הזה. אף שהשכינה איננה בגלוי כמו שהיתה מקדם אשר עין בעין ראו כל בשר את כבוד ה'. מ"מ חכתת שכינתו בינוע ולא וזה מחמת ח"ש המקין איכה ישנה בדרך בלי כשרות שכינה כלל העיר רבתי עם יבן אל כבד לא ימאס. ועל זה באה המענה היתה כאלמנה רצונו שהשכינה היא בהעלמה וכסתר

י' כ' א'

זדיק זאת אשיב אל לבי על כן אחזיק כי כוח אחרתם שיום נקם בלבו ואחזיק יום וס לישועה וק"ל : (כב) חסדי' כי לא תחמו וכו'. ו"ל כוחת המקין דכנה האו"ה אחרתם כי אסף ה' חסדו ושלמו מאתנו לכיות שהיה אותם זה זמן רב בגלות חמר זה. אבל כאלמנה חסדו לא מש מאתנו והמופת הוא בדיחות בין האומות ע"ג וכל זור עומדים עליו לבליחותיו והקב"ה מנילט מידם ולא עלתה להם ולולוי חסדי ה' עליו כבד גועה כילט אכדו ח"ש המקין חסדי' ה' עידו חוסף עליו וכראיה י' לא תחמו שלא יוכלו לבלותו וזה כי לא כלו רחמי ועדיין חסדי עליו וק"ל :

סימן קנה

כשר וישר כל כך או הלא שברו בכפסדו אך ימן הביאו
המלא אין לבעול כ"ש, איך בע"כ עכ"פ יש לבעול המנהג
וכל וכל

והי הכדיוע יש פני"ה הנראין להמליח טעם גם על המנהג
הזה ימן כל מנהגי ישראל חורב היה ואפי' מנהג גרוע
נובע ממקור טבור ואפי' מנהג שיש בקבלה ציד נשי ישראל
הזקנות אין לסחור, עשו"ת רש"י ס"ה פ"ו, ובשו"ת ח"ס
א"ח ס"ה י"ח שאין לפשוט יד במנהגי ישראל כי אותן
שחושבין שהם מנהגי בורות הם בלתי חלוצים ממקור מים
חיים ע"כ, ע"כ אחרת ופירושן אלו ליישב אפי' מנהג
גרוע כ"ל, וי"ל עפ"מ"ש ביוסף פנים (והו"י צ"ח) שיהי השדה
פ"י דברים אלה קל"ד) כי כל המלות נריכין לעשות בשמחה
ואפי' לקון על גלות השכינה נריך להיות בשמחה על שזכה
להרגיש נער השכינה כביכול, ובזה מפרש הפסוק קומי רוני
בלילה לראש השמחה שפני כמים לבן נוכח פני ד', והאין
אפשר לרין אם נשפך לבו כמים, רק שפ"י שידע שהוא נכח
פני ד', בזה יש לו לשמחה ע"ש.

ועפ"י י"ל כי בשנים קדמוניות שחי בני עלי וכש"ה
יושבים בע"כ על הארץ וקורין הקינות כי בוכים
ומנעמים הרבה על גלות השכינה ועל חורבן הבית כמעט
עד כלות הנפש כמ"ש על ר' יהודי הלוי ז"ל, (וכי"צ ראיתי
בשם לדיק אחד ז"ע אמה דליתא במדרש הובא במג"א ס"ה
חז"ד ס"א לפי ישראל כי ישנים כל הלילה קודם מ"ה
והולך הקד"ה להפיר אותם לכן אלו נריכים לחקן זה כמה
שנעורים כל הלילה בשבעות, והכל תמכו ע"ז איך שפ"ה
ישראל הדור דעה אשר נעשה ונשמע אמרו כאלהד יכי ישנים
כ"כ בעת קבלת התורה עד שילערכו להפיר אותם, וע"ז
אמר כי ישראל בעת שומעם מקבלת התורה כי לבס' בוער
בקרבם מגדל השחוקקות ובליל שבעות כי אללם עד כלות
הנפש והכריחו לישן כי באם כי נעורים ל"ה יכולת צידה
להחיק נפשם עד זמן קבלת התורה מחמת גודל השחוקקות
ע"כ) אבל באמת נריך להיות בשמחה אפילו בשעה שמקון
על שזכה להרגיש נער השכינה כביכול כ"ל, לכן הנהיגו
לזרוק קולות וכי"צ שפ"י יכי מתעוררים קלה שלא לבא
לידי עצבות בעת חמירה הקינות ולפיוך אין לבעול זריקת
הקולות שנהגו החינוקות כי לא לחס נכחו כן בשנים
קדמוניות.

נתתי אל לבי ללמד זכות אמה שיש לחמוך בק"ק כשיושבים
על הארץ בע"כ וקורין הקינות המנהג שהחינוקות עושין
רעש ע"י שזורקין זל"ז קולות, וראיתי מנהג זה גם בגדולים
ואין פולח פה, ואפשר הוא ג"כ חילול צה"כ, ובאמת אין
זה חדשות מקורב בלו ממלאה האחרון עיין בא"ר ס"ה חק"י
אוח עו"כ ד"ה אסור לספר וכו' וכ"ש שרע עלי המעשה כמה
שמקלח נובגין קלות חורקין זל"ז בצב"כ, ועי' בקינור שליח
ש"י ורע עלי המעשה הנעשה ביושבים וכפרים בע"כ בצב"כ
החולפות והקלות ראש וכל המרבה לעשות חולפות הר"ז
משונה זורקין זל"ז ואין אחד מוחזק צידם וכו' ע"ש, הרי
שקורין חגר על הדבר ומי"מ ל"ה מי שמוחזק בדבר כח
(ועשו"ת אהל הצרכים [גירצט] צפתה אהל צדוק לשבת
נחמו שהתרעם ג"כ על בלי מנהג ודבריו נוקבין ויורדין
עד חללו של לב עש"כ ולא ראה דברי הא"ר ושליח ז"ל מדלל
הזכרים ולא רחם על דבריהם כלל).

ואין להביא ראיה מהכחית המן צפורים בצב"כ שכוזא
צדי"מ בסי' חר"ץ מאבדורבם שנהגו צלרפת וצפרוביני
נובגין מנהג זה, ונראה דרק צלילו מקומות ה"י נובגין כן
אז, וכל ראיה שגם הביי אפי"ג שביא מנהג זה ביחוד יוסף
אבל בשלחנו הטבור לא הביאו, ונראה דבספרד שנובגין
כדבריו אין מנהג הזה, והרמ"א שביא שחזק נשחזר המנהג
מבואר מלשון דרך אשחרביני אשחרביני וכו' דאין להלעיג
עליו ולא לבעול, והלום ראיתי אחרי רואי במחזק"צ א"ח
בקו"א שם ש"י ג"כ שאין לחמוך אמה דכלל תפלות ישראל
עושים רעש ופירסום גדול ומכים להמן וכיוצא ותצקע הארץ
לקולם וכו' ומביא בשם כ"פ ונקי כ"י לח"א טעמא טעים
ימן שראו חז"ל אורך הגלות המר הזה וחיישו שמא יקום
מלך מאריה ויראה לגזור כגזירת המן לכן הנהיגו זה הפירסום
ושמחה בהפלגה צרחות וצחוקים לממן ישמעו קול רעש
גדול וישאלו מה ראו על ככה ומה הגיע עליכם ויודיעו
ענין המן ויקחו מוסר, וזהו כונת הראש"י אשר שר צב"ר
שיסד, שומע דבר כן במדתא, תפול עליכם אימתא, זח"ד,
ועי' בלבוש ס"ה חר"ז ובסי' חמדת ארי ה"ל מגילת ושו"ת פרי
השדה ח"ג ס"ה מ"צ יעש"כ וצו"צ יוסף ס"ה ר"ו אות ה',
אבל בע"כ שחייבים לקון על גלות השכינה וחורבן הבית
מביא חיתו ומח ראו על ככה ולשמחה מה זו עושה.

ובשו"ת מהר"ם שיק יו"ד ס"ה רע"ז שכתב שם דמהר"ל
ל"ה קים ל"י בגוי אם המנהג הזה להכות המן

'הבאת יום קראת ויהיו כמני' בצרה ולא כמוני ברוחה.

נז. 'תבא כל רעתם לפניך ועולל למו' אייתי עליהון מן דאייתית עלי דקדק עליהון מה דקדקתא עלי 'ועולל למו' קטיף עוללתיהון כמה דקטפת עוללתי.

'פי רבות אנחתי ולכי דוי' את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו ובו מתנחמים חטאו בראש ולקו בראש ומתנחמים בראש חטאו בראש דכתיב (כמדבר יד. ד) 'נתנה ראש ונשיבה מצרימה' ולקו בראש דכתיב (ישעיה א. יג) 'כל ראש לחלי' ומתנחמין בראש דכתיב (מיכה ב. יג) 'ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם'.

חטאו באזן דכתיב (זכריה ז. יא) 'ואזניהם הקבירו משמעי' ולקו באזן דכתיב (ש"א ג. יא) 'אשר כל שמע תצלינה שתי אזניו' ומתנחמין באזן דכתיב (ישעיה ל. כא) 'ואזניה תשמענה דבר מאחריך לאמרי'.

חטאו בעין דכתיב (שם ג. טז) 'כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים' ולקו בעין דכתיב (איכה א. טז) 'עיני עיני ירדה פים' ומתנחמין בעין דכתיב (שם ג. ח) 'פי עין בעין יראו בשוב ה' ציון'.

חטאו באף דכתיב (יחזקאל ח. יז) 'והגם שלחים את הזמורה אל אפם' ולקו באף דכתיב (דקרא כו. מא) 'אף אני אלף עמם בקרי' ומתנחמין באף דכתיב (שם שם. מד) 'ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם וגו'.

חטאו בפה דכתיב (ישעיה ט. טז) 'וכל פה דבר נבלה' ולקו בפה דכתיב (שם שם. יא) 'ויאכלו את ישראל בכל פה' ומתנחמין בפה דכתיב (תהלים קכו. ב) 'אז ימלא שחוק פיני'.

חטאו בלשון דכתיב (ירמיה ט. ב) 'וינדרכו את לשונם קשתם שקר' ולקו בלשון דכתיב (איכה ד. ד) 'דבק לשון יונק' ומתנחמין בלשון דכתיב (תהלים קכו. ב) 'ולשוננו רפה'.

חטאו בלב דכתיב (זכריה ז. יב) 'ולבם שמו שמיר משמעי' ולקו בלב דכתיב (ישעיה א. ה) 'וכל לבב דוי' ומתנחמין בלב דכתיב (שם מ. ב) 'דברו על לב ירושלם'.

חטאו ביד דכתיב (שם א. טו) 'ידיכם דמים מלאו' ולקו ביד דכתיב (איכה ד. י) 'ידי נשים רחמניות' ומתנחמים ביד דכתיב (ישעיה יא. יא) 'יוסיף ה' שנית ידו'.

חטאו ברגל דכתיב (משלי א. טז) 'פי רגליהם לרע ירוצו' ולקו ברגל דכתיב (ירמיה יג. טז) 'ובטנם יתנפסו רגליכם על הרי נשף' ומתנחמין ברגל דכתיב (ישעיה נב. ז) 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר'.

חטאו בזהב דכתיב (ירמיה ה. יב) 'פחשו בה' ויאמרו לוא הוא ולקו בזהב דכתיב (ישעיה סג. י) 'ויהפך להם לאוב והוא נלחם בם' ומתנחמין בזהב דכתיב (שם נא. יב) 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'.

חטאו בזהב דכתיב (שמות לב. א) 'כי זה משה האיש ולקו בזהב דכתיב (איכה ה. יז) 'על זה היה דנה' ומתנחמין בזהב דכתיב (ישעיה כה. ט) 'הנה אלהינו זה קוינו לו'.

חטאו באש דכתיב (ירמיה ז. יח) 'הבנים מלקטים עצים והאבות מבצרים את האש' ולקו באש דכתיב (איכה א. יג) 'ממרום שלח אש' ומתנחמין באש דכתיב (זכריה ב. ט) 'ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב'.

חטאו בגיש דכתיב (שמות יז. ז) 'היש ה' בקרבנו' ולקו בגיש דכתיב (איכה א. יב) 'אם יש מקאוב כמקאבי' ומתנחמין בגיש דכתיב (משלי ח. כא) 'להנחיל אהבי יש ואצרחיהם אמלא'.

חטאו בכפלים דכתיב (איכה א. ח) 'חטא חטאה ירושלם' ולקו בכפלים דכתיב (ישעיה מ. ב) 'פי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה' ומתנחמים בכפלים דכתיב (שם שם. א) 'נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם'.

סליק אלפא ביתא קדמא

דבר אחר נשקד שי"ן כתיב שקד הקדוש ברוך הוא איך להביא עלי את הרעה אמר אם אני מגלה אותן בתקופת טבת הרי הן לוקין בצנה ומתין אלא הריני מגלה אותן בתקופת תמוז שאפלו הן ישנין בדרכים וברחובות אין אחד מהם נזק. דבר אחר נשקד שקד איך להביא עלי את הרעה אמר אם אני מגלה אותם בתקופת טבת אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה אלא הריני מגלה אותם בתקופת תמוז שיש ענבים בגפן ויש תאנים בתאנה ואפלו אין העלה נבל. דבר אחר נשקד שקד איך להביא עלי את הרעה אמר אם אני מגלה אותם דרך מדבר הם מתים ברעב אלא הריני מגלה אותם דרך ארמניא שהם כרסין ומחוזות ומאכל ומשתה מצוי להם.

[illegible]

ב
 ז ח טי ע פסוק וס
 נחמס אל יא ער
 לים רב סקף ז
 מתי אס אל יא סס
 עקן מ עוסס לר
 ס רח סקף ז
 עוסס לים ס ר
 סקף ז
 מ מר ססס יא
 סס אס עוסס לר
 ס רח סקף ז
 מ מר ער חססס
 נחמס אל יא יא סס
 עוסס לר סרן קסל
 סקף ז

רבי צבי הושע

שניד בין מלחמה
של סביב למלחמה
צדד. זה עדימה
שניד און ישראל כח
א יחד לעבדן בין
א למעבד וכו' דאין
דין (ביהשמי חלכה
אמר הענין אמן
אין לזק פניהם בר

גלות וצער

נב' בסוף השנה
מלחמה (מלחמה)
לז' מלחמה דמלחמה
מלחמה מלחמה
:סע

הנה אור השלם

תורה
התורה

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532

ל
מ
ו
ה
ו
ל
ח
ה
ס
ק
ג
נ
ל

(כנסת ה)
הגידות
אברהם
[א' ק']

הַיְיטָהּ

[illegible]

ואין מברכין על העד
יהודה אמר רב לא יא
כל שאילו עומד בק
ואפלו ברחוק מקום
ברחוק מקום שני מ
ממנה ברחוק ואין כ
אלא נשחשם לאחד

הקדח סלד אלו דברים ולא ראה שלהבת את

ואורה ולא ראה שלהבת משכנת לה דקיימא בקין וזו
לא נשתמש לאורה היכי משכנת לה לאו דמרחק
זולא: תד' נתינת לחושות מברכין עקלה אומנות א
השנות אמר רב חסדא כל שאילו מבנים לתוכן ק
איבעיא להו אומנות או עוממות תיש דאמר רב חסדא
זעמיתו בגן אלהים ורבא אמר יאותו משז וכמה א
ז אסר לפונתין חוקה אמר יכר שיכר בין מלחמא
ז צפור רב יהודה מכך אדבי אמר רבא רבא אמר
מא אבי מכך אדבי בר אבה אמר רב יהודה אמר
אור כדרך שמחזירים על המצות א"ר ורוא מרש
ממעטא לא רב יהודה אמר רב אטא נמי לא מה
ממלא מברכנא: י"מ שאכל וכו': אמר רב ובזי ו
מחוקות בשבח אבל במזד דהא יחזור למקומו
ז מהו דתימא היה אפלו במזד דהא דקתי שכתב
זל תניא אמרו להם ביה לביש לביכרם מ שאכל
ד ולא בך יחזור לראש תבירה ויבך אמר להן ב
שכח ארנן בראש תבירה לא יעלה ויטלה לביכר
זש שמים לא כל שכן תתנו תרי תלמידי דה עבדי ב
נקא דרדבא דה עבד במזד כבה ואכלה ארנא רב
ידיהא אכל ואשתלי ולא בך אמר להי אמר אבי
ד אמר לי בך (ה) כל היטא ממרסח להיטא מעבדי אי
אמי יונה דרדבא אמר להו אנשיי לי ראנשאי יונה
שכח יונה דרדבא ומאי שניא יונה דמתייל כנסת
זכא יונה נחפא בכפף ואברותיה בדיקק חרין מה יונה
זפה או שראל אית נתיילת אלא רביהא:

במה שומניז

[illegible]

והגור רבנו על מוכאח יט"א
 משם מוכאח שבשעת מלא
 שבשעת מוכאח משם המזל
 מוכאח: בזמן שזן לזון: איס
 מוכאח ענינו א' דמלא בונג
 אור תישל בתבן ולא בונג
 ולא בעשבים בזמן שזן לו
 בשלמא לזון מוכאח דבר אי
 אי אבות לזון מוכאח ענינו
 מוכאח ענינו הכי משבת
 דבני אביו והא דתני רבי א
 בבבסא וביבסא ובפירות יבשן א
 לזה ולא בפירות לזה בבבס
 עניבה הכי משבת לה מוכ
 אביו: ברתני יבשין בבבס
 בבבסי יונה ובבבסות לה הי
 של פשקן יבשין רבי יונה
 ובבבס בבבס: יבשין א"י יא
 נהנק כאלשע בעל גנבים מ
 אבד שלא יבש בהן רבא אבד
 ואבאי ק"ל לה בעל גנבים
 גזר מלכות חבי השקע גזר
 שבי המניה תפילין יבשין
 אלשע ענינם ודלא לשק
 אדך ק"ל בבבסי וזן אדרי וכן
 גזרן מראש וזון אדרי אבד
 בידך אבד לו בבבסי יונה אבד
 ובבבסי בבבסי יונה לביבס קרין
 בעל גנבים יבשין שני בבבסי
 ענינם משם דאחיל בבבסי י
 יבשין אבד בבבסי יונה בבבסי

הנה כי: נוסח פיוט. הנה כי: נוסח פיוט. הנה כי: נוסח פיוט.

עוֹפֶת מִשָּׁם דֶּאֱמֹדֵל כְּנֹפֶת יִי
יִשְׁמַח "כְּנֹפֶת" יִתֵּן טֶרֶם בְּבֹרָה

משקל: רב יהודה: הים מכסה על
 אור שבעים ארץ יחלל ודסוק מבית
 הים כי יהיה נכסד ללא צמי
 מקום: רבא נכסד אורי נדיא
 הים: מקום נכסד הים נכסד לעומת
 לעמר מקום נכסד: אין מחזורי
 הים: אין און כי אור אורי נכסד
 למר: הדי נכסד נכסד נכסד.

שיעורו: אמר רב
 יארתו מבש אלא
 ומשחבש לאורה
 אמר רב אשי
 היתה לו נ
 שראר שחבש
 נכסד נכסד

הגהות ובה
 (ב) נכסד נכסד

מל"פ שנג ועקר מן המקום ע"י

כשלמה משרתם
 ולא ראה שלמה
 לא טון דעמא
 וברכן עליהן חד
 ודלקת מאלה
 אבימם א ארם
 עולא כד שיכור
 מברא למלחמא

אורי גוריא בר
משה וז"ל

עֲקָרָהּ קָרָה נָחֵם מִן הַמִּסְתָּרִים
 מִפְּתִיחַ נִמְנָה: הַהֵן: הַמִּסְתָּרִים
 שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה מִסֵּם לִי בְּרַחֲמֵי
 שִׁמְחוֹתָי: וְהַתְּכַן: בְּחִבְּבֵהּ הַשֵּׁנִי
 וְהַתְּכַן נִמְנָה קוֹתוֹ נִרְמֵה מִסֵּם
 אֲלֵהֶם בָּנִי עוֹלָם (בַּשֵּׁנִי) וְאֶלֶּמֶת
 וְיִרְמֵה שֶׁם בְּנִדּוֹ הֵיטָל עֵינָיו אֶלֶּמֶת
 שֶׁמִּנְהֶמָה נִמְנָה עֵינָיו (פֶּרֶק ד')
 הֵן: אֶלֶּמֶת דָּן (ה) מִשְׁרֵם קוֹתוֹ נִרְמֵה
 בְּחִלָּה בְּרַחֲמֵי וְיִרְמֵה שֶׁם כִּתְּכָן
 (בַּשֵּׁנִי) בְּחִבְּבֵהּ עֵינָיו אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה
 אֶלֶּמֶת שֶׁמִּכְלָמֵי: שֶׁמִּפְּתִיחַ לְמִסְתָּרִים:
 לֵמֶן שֶׁכֵּן: אֲחֵרֵי הַתְּכַן: כִּלְמִתֵּי
 בְּרַחֲמֵי מִסֵּם רֵכֵן: הַהֵן: וְהַתְּכַן
 הַהֵן: אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה בְּנִדּוֹ אֶלֶּמֶת
 לְלֵמֶת: שֶׁמִּן בִּיחַן הַמִּסְתָּרִים:
 מִכְלָמֵי הַמִּסְתָּרֵי וְהַתְּכַן: הַהֵן:
 וְהַתְּכַן עֵינָיו אֶלֶּמֶת: הֵן:

אִין מִסְתָּרִים עֵי
 הַהֵן: וְהַתְּכַן
 אֶלֶּמֶת אֶלֶּמֶת
 מִסֵּם רֵכֵן רֵכֵן
 דָּן פִּשְׁמֵי שֶׁכֵּן
 יִדְעֵן כִּין דְּבִישׁ
 שֶׁמִּן הַהֵן שֶׁכֵּן
 לְבִיחַ לְדִבְרֵיכֵם
 עֵינָיו הֵן עוֹלָה
 בְּרִישׁ וְהַשֵּׁנִי
 בְּבִיחַ הֵן אֶלֶּמֶת
 אֲנִשְׁאֵי
 וְהַתְּכַן אֲנִשְׁאֵי
 כִּין אֶלֶּמֶת לְוֵן
 כִּין אֶלֶּמֶת וְהַתְּכַן
 לְוֵן דְּרַחֲמֵי
 הַהֵן: בְּרַחֲמֵי אֶלֶּמֶת

שִׁמְחוֹתָי: הַהֵן: הַמִּסְתָּרִים
 מִפְּתִיחַ נִמְנָה: הַהֵן: הַמִּסְתָּרִים
 שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה מִסֵּם לִי בְּרַחֲמֵי
 שִׁמְחוֹתָי: וְהַתְּכַן: בְּחִבְּבֵהּ הַשֵּׁנִי
 וְהַתְּכַן נִמְנָה קוֹתוֹ נִרְמֵה מִסֵּם
 אֲלֵהֶם בָּנִי עוֹלָם (בַּשֵּׁנִי) וְאֶלֶּמֶת
 וְיִרְמֵה שֶׁם בְּנִדּוֹ הֵיטָל עֵינָיו אֶלֶּמֶת
 שֶׁמִּנְהֶמָה נִמְנָה עֵינָיו (פֶּרֶק ד')
 הֵן: אֶלֶּמֶת דָּן (ה) מִשְׁרֵם קוֹתוֹ נִרְמֵה
 בְּחִלָּה בְּרַחֲמֵי וְיִרְמֵה שֶׁם כִּתְּכָן
 (בַּשֵּׁנִי) בְּחִבְּבֵהּ עֵינָיו אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה
 אֶלֶּמֶת שֶׁמִּכְלָמֵי: שֶׁמִּפְּתִיחַ לְמִסְתָּרִים:
 לֵמֶן שֶׁכֵּן: אֲחֵרֵי הַתְּכַן: כִּלְמִתֵּי
 בְּרַחֲמֵי מִסֵּם רֵכֵן: הַהֵן: וְהַתְּכַן
 הַהֵן: אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה בְּנִדּוֹ אֶלֶּמֶת
 לְלֵמֶת: שֶׁמִּן בִּיחַן הַמִּסְתָּרִים:
 מִכְלָמֵי הַמִּסְתָּרֵי וְהַתְּכַן: הַהֵן:
 וְהַתְּכַן עֵינָיו אֶלֶּמֶת: הֵן:

שִׁמְחוֹתָי: הַהֵן: הַמִּסְתָּרִים
 מִפְּתִיחַ נִמְנָה: הַהֵן: הַמִּסְתָּרִים
 שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה מִסֵּם לִי בְּרַחֲמֵי
 שִׁמְחוֹתָי: וְהַתְּכַן: בְּחִבְּבֵהּ הַשֵּׁנִי
 וְהַתְּכַן נִמְנָה קוֹתוֹ נִרְמֵה מִסֵּם
 אֲלֵהֶם בָּנִי עוֹלָם (בַּשֵּׁנִי) וְאֶלֶּמֶת
 וְיִרְמֵה שֶׁם בְּנִדּוֹ הֵיטָל עֵינָיו אֶלֶּמֶת
 שֶׁמִּנְהֶמָה נִמְנָה עֵינָיו (פֶּרֶק ד')
 הֵן: אֶלֶּמֶת דָּן (ה) מִשְׁרֵם קוֹתוֹ נִרְמֵה
 בְּחִלָּה בְּרַחֲמֵי וְיִרְמֵה שֶׁם כִּתְּכָן
 (בַּשֵּׁנִי) בְּחִבְּבֵהּ עֵינָיו אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה
 אֶלֶּמֶת שֶׁמִּכְלָמֵי: שֶׁמִּפְּתִיחַ לְמִסְתָּרִים:
 לֵמֶן שֶׁכֵּן: אֲחֵרֵי הַתְּכַן: כִּלְמִתֵּי
 בְּרַחֲמֵי מִסֵּם רֵכֵן: הַהֵן: וְהַתְּכַן
 הַהֵן: אֶלֶּמֶת שֶׁמִּנְהֶמָה בְּנִדּוֹ אֶלֶּמֶת
 לְלֵמֶת: שֶׁמִּן בִּיחַן הַמִּסְתָּרִים:
 מִכְלָמֵי הַמִּסְתָּרֵי וְהַתְּכַן: הַהֵן:
 וְהַתְּכַן עֵינָיו אֶלֶּמֶת: הֵן:

[illegible]

שבעה מלה תשם הלה קלם בשפת מלה.
 וזה ובי תיק שפאל וד קלדס קלד ודי חסר
 וזה וכל לא וכלה וכלו וכל וכל שיק נגדו חסר
 וזה מלה חסר לטיל וחסר שמי נגדו כן

א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט ל' ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט מ' מ"א מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז מ"ח מ"ט נ' נ"א נ"ב נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט ס' ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ע' ע"א ע"ב ע"ג ע"ד ע"ה ע"ו ע"ז ע"ח ע"ט פ' פ"א פ"ב פ"ג פ"ד פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט צ' צ"א צ"ב צ"ג צ"ד צ"ה צ"ו צ"ז צ"ח צ"ט ק' ק"א ק"ב ק"ג ק"ד ק"ה ק"ו ק"ז ק"ח ק"ט ר' ר"א ר"ב ר"ג ר"ד ר"ה ר"ו ר"ז ר"ח ר"ט ש' ש"א ש"ב ש"ג ש"ד ש"ה ש"ו ש"ז ש"ח ש"ט ת' ת"א ת"ב ת"ג ת"ד ת"ה ת"ו ת"ז ת"ח ת"ט

[illegible]

וְאֵלֶּיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְעַתָּה הִנֵּנוּ בְּפָנֶיךָ יְהוָה
מִשְׁכָּל עֲבֹדָתְךָ וְעַתָּה הִנֵּנוּ בְּפָנֶיךָ יְהוָה

המחשבים הם מחשבים במחשבים אחד
המחשבים מחשבים מחשבים אחד
המחשבים מחשבים מחשבים אחד

[illegible][illegible]

גליון
השנים
תוס' ד"ה
פיהין בלחון
וה' ורית
באצ. פ'
וכד' דף א'
ל' ש' ד"ה
הין נסחד :

222

שלא יבן בן. מוס שאל יפה
בן בשם שיה ר' מוס
הסח הדעת חלל מוס ר' רח
כדלחם ב' הע' (ס' זכ) חלל יוס
יורם לשלם חוללן חסר שרזילן
במחלה וחיד (יחלל קסב ר') וס'
בזל ר' חסר להיח' תפילן וס'
הח' בלדים מוס' מוס' מסקין
במסד' (ק' דס) בשם זכ'ס
ס'יע' ערקח' מחס' שכד' סכ'ס'
ס'יע' וס'יע' וס'יע' ש'ילן ח'ס' תפילן
זכ'ס' בשם זכ'ס' יג'יע' שרזח' בלח'ס'
פ'י חרזח' וס'יע' ס'יע' מוס' חרזח'
(קס'ס') חרזח' ח'ס' תפילן ס'יע' חסר'
זכ'ס' חרזח' חרזח' חרזח' חרזח'
ח'ס' ב' כל חרזח' (ק' דס) חרזח'
ס'יע' חרזח' חרזח' חרזח' חרזח'
ח'ס'

[illegible]

מחזור פירג' ב'

12177

313 5 P15N

ענין שטובע פאנעם לומר שנפ"ל ימלך עליהם: ביד חזק. ר"ל שיטף אותם בזהם
 שטובע למבול אח"כ (לד) והולאחי. כי הוי"ו אחתם מן הפתים אשר נעשו הם
 במהשנה הזאת. ביד חזק. לכניד ידי עליהם ולשטוף עליהם חמתי בזה כל
 הפתים לגרשם ולסוויאם מהארץ: (לס) אל מדבר הפתים. ר"ל אל מקום שיהיה
 שטף מכלי מלאו הם מי מן המזמות שלא יראו במפתח הפתשים וסמורדים:
 ונשפתי. הם אתווכה עמכם פנים אל פנים להודיע מרחוקכם: (לו) כאשר. כמו
 שהתווכחתי עם אבותיכם במדבר בסתור לארץ מזרים כן אתווכה עמכם: (לז) וסעברתי.

דאמילתא' הנה זה עומד אחר בתלנו' אחר כחל מערכי
של בית המקדש למה שנשבע לו הקדוש ברוך הוא
שאניו חרב לעולם ושער הפתח ושער חלדה לא חרבו
לעולם עד שיחדשם הקדוש ברוך הוא משיגיה מן
החלנות' זו זכות אבות מציץ מן התרפים' זו זכות
אמהות.

ב. 'ומלשה הנה רעה' הנה הוא דכתיב (חבקוק ב. כ)
'זה' בהיכל קדשו' אמר רבי שמואל בר נחמן עד שלא
חרב בית המקדש היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר
(תהלים יא. ד) 'ה' בהיכל קדשו' ומשחרב בית המקדש
נסתלקה השכינה לשמים שנאמר (שם שם. שם) 'ה' בשמים
הכין כסאו' רבי אלעזר אומר לא זזה השכינה מתוך
ההיכל שנאמר (דה"ב ז. טז) 'והיו עיני ולפי שם וגו'' וכן
הוא אומר (תהלים ג. ה) 'קולי אל ה' אקרא ויענני מהר
קדשו סלה' אף על פי שהוא חרב הרי הוא בקדשתו בוא
וראה מה בורש אומר (עזרא א. ג) 'הוא האלהים אשר
בירושלם' אמר להן אף על פי שהוא חרב 'האלהים' אינו
זו משם אמר רבי אחא לעולם אין השכינה זזה מבית
מערבי שנאמר (שיר ב. ט) 'הנה זה עומד אחר בתלנו'
דכתיב (תהלים יא. שם) 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם'
אמר רבי ינאי אף על פי ששכינתו בשמים 'עיניו יחזו
עפעפיו יבחנו בני אדם' משל למלך שהיה לו פרדס ובה

בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו: יד כל מקום
שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש נסתר וזה
שעשה עזרא שתי תדירות *זכרון הוא שעשה לא במעשיו
נתקדש המקום שלא היה שם לא בלך ולא אורים ותומים.

השנת הראבד

*נקדש ונשבע הקדש שנתו.
א"א סגס ענבו סוף ח ולא
ידעתי מהו ל ונכנס מקדושת
בשמים ואין הקדש ירד ונכנס
למנו המלך פתוחות יתבא נס"ד
קדש ונשבע לא קדש נסחד
נבא לא חלק בין קדש לירושלים
לשאר א"י ולא כד חלה חלוי
לשם שמיט נכני יוסי דאמר
קדש שמיט קדש נסחד נבא
לא אמר חלה נבא חלוי חל
לירושלים ולמקדש לא חלה (א)
שמיט יודע מזה סמקד
ירושלים כסודים (לשמיטה)
ולמקדש קדש חלה חלוי
כסוד י"י לעולם קדש חלה
סוד ס' לירושל' נסחד כסוד
סוד ס' חלוי ס' חלוי

ובכה נתקדשה *בקדושה ראשונה
שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה
וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד
לבא: מן לפיכך מקריבין
הקדנות כולן אע"פ שאין שם בית
בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל
העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה
כוקפת במחיצה ואוכלין קדשים
קלים ומעשר שני בכל ירושלים
אף על פי שאין שם תומות
שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה
וקדשה לעתיד לבא: מן ולמה
אני אומר במקדש וירושלים קדושה
ראשונה קדשה לעתיד לבוא.
ובקדושת שאר א"י לענין שביעית

ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי
שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה
במלה. והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו
הכמים אע"פ ששמוטין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב
הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש
רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם כפל הכבוש ונפטרה
מן התורה כמעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ
ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש

הנה זה עומד
אחר בתלנו
אחר כחל מערכי
של בית המקדש

235-38 מ"י

ג' / ג' "מא'מתי מעלי' ר' יצחק הכהן קורטוב" איג' יע'ע'ע' כ"ה (תשס"ה)

7/7 י' 2/2 (תשס"ה)
שאלו שלום ושלום 89

ט. אמרת ר' יצחק בן מאיר לטוף מירושלים. שנת רס"ו[?]

שאלו שלום ושלום 86

ספר לי בקברו של עמוס הנביא והאם הגליה⁴³ אשר שם בעונות [154] מאור גדול על קברו בלילה, ואם יגשו קרוב לקברו להשתולל בדבר, בחשך ידמו לא ראו אור. בחור אחד נחמד וטוב סיפר לי בקברו של צפניה הנביא ענן כלל חמור עליו. ואם יקמור שם זה מקצה מזה י' זה מקצה מזה מקמור לא יראה האחד את חברו.⁴³ תתחבא "שלהבל תתחבא בראותו שבת הארץ ויפירה, כי מה יתרון ליופי הדום כסא, ואין רגלי מלך שוכני בן. ומה תראה בשולחן מעומר ובנים מוגלים מעליו. כי יש לו בראותו צדק נפשו, תולתנו נהפכה לר' בנה לנכרים.⁴⁴ מאנה הנחם נפשו בראותו מקדש מלך ישבעו עליו בני עונתו⁴⁵ תמורה ארץ כרופי ושכניה עליו. כלו בדמעי עיני וניסם לבבי כצפיתי אשר צפיתי חרבן כותל המערבי ועומד לברו על יסודו. וכל שאר הבנייני יסד בבורו. חכיתי כפי על כפי ומאגן⁴⁶ דום, בראותי מדרש שלמה⁴⁷ אצל מקדש השם,⁴⁸ נעזב ממנו על יד אדם.⁴⁹ על זה ציון ששם מעט ונדרו בארצות ואוים.⁵⁰ צעקתי ואמרתי מתי ישקוף וירא ה' משמים, כי לא ישוב ולא יתח לעולם ה'.⁵¹ ונה נשארה בירושלם פלטה עם עני ודל וחוס' בשם ה' ומתפללין חמור כמו קץ ועוד כעלי בתים, כולם כאור משורר⁵² ומעריכי⁵³ ואין עבודה של שחקן וקלות ראש וזנות נמצא בהם חללי⁵³ ויש תקוה לאחריהם כעור הצור⁵⁴ במהרה כימינו אמן. ושמעוה חדשה אבשרכם אשר סיפר לי⁵⁵ כי מהיום חדש ימי' רגלים היו חתוכים לישן בבית אחד במקדש ב' מדים. ועתה נמצאו בבקר חתוכות ומטא,⁵⁶ והם אמרו הם בעצמם. במהלך מעלה הותם⁵⁷ עליהם הלך וככה, ומשם ראיתי המקדש לפני, כאשר הוא, אך לא בפנים מהבתים, וראיתי עודה גדולה מרצפת באבני שיש⁵⁸ ולבן מולב כמטהו קשת ארכה וכן

BENJAMIN OF TUDELA

כר

מהם י' שלש מאות פרשי' ככל יום למלחמה חוץ מן הפרשים הנאים מארץ פרנקש ומארץ ארם ונדרון על עצמן שיצבו שם ימים או שנים עד מלאה נדרם. ושם הכמה הנדולה שקורין אותה שפורק⁵. ושם נקבר י' לך אותו האיש שהולכים כל החתנים י' אליה⁶. ויש בירושלם ארבעה שערים י' שער אברהם ושער דוד ושער ציון ושער נחשם¹⁰ הוא שער יהושפט לפני בית המקדש שוחה בימי קדם ושם טינפולי רומני¹¹ הוא היה מקום המקדש ובה עלי עמר בן אל כסאב¹² כפה¹³ נדולה ומה ער סאר ואין סבניסין שם העום¹⁴ שום צלם ולא שום תמונה אלא שבאים שם¹⁵ לחתפל¹⁶. ולפני אותו מקום כותל מערבי והוא י' אחד מן הכתלים¹⁷ שהיו במקדש הקדשים וקוראים אותו שער הדרומים ולשם באים כל היהודים להחפל¹⁸ לפני הכותל בעזרה¹⁹: ושם בירושלם בבית אשר היה²⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²¹ הכרבה²² שהיו חבונים שוחטים²³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁴ כותבין שם²⁵ על לשלמה²⁶ אורות מוסים²⁷ אשר בנה²⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁰ הכרבה³¹ שהיו חבונים שוחטים³² את זבחייהם והבאים שם מיהודה³³ כותבין שם³⁴ על לשלמה³⁵ אורות מוסים³⁶ אשר בנה³⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁹ הכרבה⁴⁰ שהיו חבונים שוחטים⁴¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴² כותבין שם⁴³ על לשלמה⁴⁴ אורות מוסים⁴⁵ אשר בנה⁴⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁸ הכרבה⁴⁹ שהיו חבונים שוחטים⁵⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵¹ כותבין שם⁵² על לשלמה⁵³ אורות מוסים⁵⁴ אשר בנה⁵⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁷ הכרבה⁵⁸ שהיו חבונים שוחטים⁵⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁶⁰ כותבין שם⁶¹ על לשלמה⁶² אורות מוסים⁶³ אשר בנה⁶⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁶⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁶⁶ הכרבה⁶⁷ שהיו חבונים שוחטים⁶⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁶⁹ כותבין שם⁷⁰ על לשלמה⁷¹ אורות מוסים⁷² אשר בנה⁷³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁷⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁷⁵ הכרבה⁷⁶ שהיו חבונים שוחטים⁷⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁷⁸ כותבין שם⁷⁹ על לשלמה⁸⁰ אורות מוסים⁸¹ אשר בנה⁸² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁸³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁸⁴ הכרבה⁸⁵ שהיו חבונים שוחטים⁸⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁸⁷ כותבין שם⁸⁸ על לשלמה⁸⁹ אורות מוסים⁹⁰ אשר בנה⁹¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁹² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁹³ הכרבה⁹⁴ שהיו חבונים שוחטים⁹⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁹⁶ כותבין שם⁹⁷ על לשלמה⁹⁸ אורות מוסים⁹⁹ אשר בנה¹⁰⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁰¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁰² הכרבה¹⁰³ שהיו חבונים שוחטים¹⁰⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁰⁵ כותבין שם¹⁰⁶ על לשלמה¹⁰⁷ אורות מוסים¹⁰⁸ אשר בנה¹⁰⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹¹⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹¹¹ הכרבה¹¹² שהיו חבונים שוחטים¹¹³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹¹⁴ כותבין שם¹¹⁵ על לשלמה¹¹⁶ אורות מוסים¹¹⁷ אשר בנה¹¹⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹¹⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹²⁰ הכרבה¹²¹ שהיו חבונים שוחטים¹²² את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹²³ כותבין שם¹²⁴ על לשלמה¹²⁵ אורות מוסים¹²⁶ אשר בנה¹²⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹²⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹²⁹ הכרבה¹³⁰ שהיו חבונים שוחטים¹³¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹³² כותבין שם¹³³ על לשלמה¹³⁴ אורות מוסים¹³⁵ אשר בנה¹³⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹³⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹³⁸ הכרבה¹³⁹ שהיו חבונים שוחטים¹⁴⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁴¹ כותבין שם¹⁴² על לשלמה¹⁴³ אורות מוסים¹⁴⁴ אשר בנה¹⁴⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁴⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁴⁷ הכרבה¹⁴⁸ שהיו חבונים שוחטים¹⁴⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁵⁰ כותבין שם¹⁵¹ על לשלמה¹⁵² אורות מוסים¹⁵³ אשר בנה¹⁵⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁵⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁵⁶ הכרבה¹⁵⁷ שהיו חבונים שוחטים¹⁵⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁵⁹ כותבין שם¹⁶⁰ על לשלמה¹⁶¹ אורות מוסים¹⁶² אשר בנה¹⁶³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁶⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁶⁵ הכרבה¹⁶⁶ שהיו חבונים שוחטים¹⁶⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁶⁸ כותבין שם¹⁶⁹ על לשלמה¹⁷⁰ אורות מוסים¹⁷¹ אשר בנה¹⁷² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁷³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁷⁴ הכרבה¹⁷⁵ שהיו חבונים שוחטים¹⁷⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁷⁷ כותבין שם¹⁷⁸ על לשלמה¹⁷⁹ אורות מוסים¹⁸⁰ אשר בנה¹⁸¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁸² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁸³ הכרבה¹⁸⁴ שהיו חבונים שוחטים¹⁸⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁸⁶ כותבין שם¹⁸⁷ על לשלמה¹⁸⁸ אורות מוסים¹⁸⁹ אשר בנה¹⁹⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא¹⁹¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום¹⁹² הכרבה¹⁹³ שהיו חבונים שוחטים¹⁹⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה¹⁹⁵ כותבין שם¹⁹⁶ על לשלמה¹⁹⁷ אורות מוסים¹⁹⁸ אשר בנה¹⁹⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁰⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁰¹ הכרבה²⁰² שהיו חבונים שוחטים²⁰³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁰⁴ כותבין שם²⁰⁵ על לשלמה²⁰⁶ אורות מוסים²⁰⁷ אשר בנה²⁰⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁰⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²¹⁰ הכרבה²¹¹ שהיו חבונים שוחטים²¹² את זבחייהם והבאים שם מיהודה²¹³ כותבין שם²¹⁴ על לשלמה²¹⁵ אורות מוסים²¹⁶ אשר בנה²¹⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²¹⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²¹⁹ הכרבה²²⁰ שהיו חבונים שוחטים²²¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²²² כותבין שם²²³ על לשלמה²²⁴ אורות מוסים²²⁵ אשר בנה²²⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²²⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²²⁸ הכרבה²²⁹ שהיו חבונים שוחטים²³⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²³¹ כותבין שם²³² על לשלמה²³³ אורות מוסים²³⁴ אשר בנה²³⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²³⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²³⁷ הכרבה²³⁸ שהיו חבונים שוחטים²³⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁴⁰ כותבין שם²⁴¹ על לשלמה²⁴² אורות מוסים²⁴³ אשר בנה²⁴⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁴⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁴⁶ הכרבה²⁴⁷ שהיו חבונים שוחטים²⁴⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁴⁹ כותבין שם²⁵⁰ על לשלמה²⁵¹ אורות מוסים²⁵² אשר בנה²⁵³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁵⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁵⁵ הכרבה²⁵⁶ שהיו חבונים שוחטים²⁵⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁵⁸ כותבין שם²⁵⁹ על לשלמה²⁶⁰ אורות מוסים²⁶¹ אשר בנה²⁶² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁶³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁶⁴ הכרבה²⁶⁵ שהיו חבונים שוחטים²⁶⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁶⁷ כותבין שם²⁶⁸ על לשלמה²⁶⁹ אורות מוסים²⁷⁰ אשר בנה²⁷¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁷² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁷³ הכרבה²⁷⁴ שהיו חבונים שוחטים²⁷⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁷⁶ כותבין שם²⁷⁷ על לשלמה²⁷⁸ אורות מוסים²⁷⁹ אשר בנה²⁸⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁸¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁸² הכרבה²⁸³ שהיו חבונים שוחטים²⁸⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁸⁵ כותבין שם²⁸⁶ על לשלמה²⁸⁷ אורות מוסים²⁸⁸ אשר בנה²⁸⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁹⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום²⁹¹ הכרבה²⁹² שהיו חבונים שוחטים²⁹³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה²⁹⁴ כותבין שם²⁹⁵ על לשלמה²⁹⁶ אורות מוסים²⁹⁷ אשר בנה²⁹⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא²⁹⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁰⁰ הכרבה³⁰¹ שהיו חבונים שוחטים³⁰² את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁰³ כותבין שם³⁰⁴ על לשלמה³⁰⁵ אורות מוסים³⁰⁶ אשר בנה³⁰⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁰⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁰⁹ הכרבה³¹⁰ שהיו חבונים שוחטים³¹¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³¹² כותבין שם³¹³ על לשלמה³¹⁴ אורות מוסים³¹⁵ אשר בנה³¹⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³¹⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³¹⁸ הכרבה³¹⁹ שהיו חבונים שוחטים³²⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³²¹ כותבין שם³²² על לשלמה³²³ אורות מוסים³²⁴ אשר בנה³²⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³²⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³²⁷ הכרבה³²⁸ שהיו חבונים שוחטים³²⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³³⁰ כותבין שם³³¹ על לשלמה³³² אורות מוסים³³³ אשר בנה³³⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³³⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³³⁶ הכרבה³³⁷ שהיו חבונים שוחטים³³⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³³⁹ כותבין שם³⁴⁰ על לשלמה³⁴¹ אורות מוסים³⁴² אשר בנה³⁴³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁴⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁴⁵ הכרבה³⁴⁶ שהיו חבונים שוחטים³⁴⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁴⁸ כותבין שם³⁴⁹ על לשלמה³⁵⁰ אורות מוסים³⁵¹ אשר בנה³⁵² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁵³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁵⁴ הכרבה³⁵⁵ שהיו חבונים שוחטים³⁵⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁵⁷ כותבין שם³⁵⁸ על לשלמה³⁵⁹ אורות מוסים³⁶⁰ אשר בנה³⁶¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁶² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁶³ הכרבה³⁶⁴ שהיו חבונים שוחטים³⁶⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁶⁶ כותבין שם³⁶⁷ על לשלמה³⁶⁸ אורות מוסים³⁶⁹ אשר בנה³⁷⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁷¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁷² הכרבה³⁷³ שהיו חבונים שוחטים³⁷⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁷⁵ כותבין שם³⁷⁶ על לשלמה³⁷⁷ אורות מוסים³⁷⁸ אשר בנה³⁷⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁸⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁸¹ הכרבה³⁸² שהיו חבונים שוחטים³⁸³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁸⁴ כותבין שם³⁸⁵ על לשלמה³⁸⁶ אורות מוסים³⁸⁷ אשר בנה³⁸⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁸⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁹⁰ הכרבה³⁹¹ שהיו חבונים שוחטים³⁹² את זבחייהם והבאים שם מיהודה³⁹³ כותבין שם³⁹⁴ על לשלמה³⁹⁵ אורות מוסים³⁹⁶ אשר בנה³⁹⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא³⁹⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום³⁹⁹ הכרבה⁴⁰⁰ שהיו חבונים שוחטים⁴⁰¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁰² כותבין שם⁴⁰³ על לשלמה⁴⁰⁴ אורות מוסים⁴⁰⁵ אשר בנה⁴⁰⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁰⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁰⁸ הכרבה⁴⁰⁹ שהיו חבונים שוחטים⁴¹⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴¹¹ כותבין שם⁴¹² על לשלמה⁴¹³ אורות מוסים⁴¹⁴ אשר בנה⁴¹⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴¹⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴¹⁷ הכרבה⁴¹⁸ שהיו חבונים שוחטים⁴¹⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴²⁰ כותבין שם⁴²¹ על לשלמה⁴²² אורות מוסים⁴²³ אשר בנה⁴²⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴²⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴²⁶ הכרבה⁴²⁷ שהיו חבונים שוחטים⁴²⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴²⁹ כותבין שם⁴³⁰ על לשלמה⁴³¹ אורות מוסים⁴³² אשר בנה⁴³³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴³⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴³⁵ הכרבה⁴³⁶ שהיו חבונים שוחטים⁴³⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴³⁸ כותבין שם⁴³⁹ על לשלמה⁴⁴⁰ אורות מוסים⁴⁴¹ אשר בנה⁴⁴² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁴³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁴⁴ הכרבה⁴⁴⁵ שהיו חבונים שוחטים⁴⁴⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁴⁷ כותבין שם⁴⁴⁸ על לשלמה⁴⁴⁹ אורות מוסים⁴⁵⁰ אשר בנה⁴⁵¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁵² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁵³ הכרבה⁴⁵⁴ שהיו חבונים שוחטים⁴⁵⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁵⁶ כותבין שם⁴⁵⁷ על לשלמה⁴⁵⁸ אורות מוסים⁴⁵⁹ אשר בנה⁴⁶⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁶¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁶² הכרבה⁴⁶³ שהיו חבונים שוחטים⁴⁶⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁶⁵ כותבין שם⁴⁶⁶ על לשלמה⁴⁶⁷ אורות מוסים⁴⁶⁸ אשר בנה⁴⁶⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁷⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁷¹ הכרבה⁴⁷² שהיו חבונים שוחטים⁴⁷³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁷⁴ כותבין שם⁴⁷⁵ על לשלמה⁴⁷⁶ אורות מוסים⁴⁷⁷ אשר בנה⁴⁷⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁷⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁸⁰ הכרבה⁴⁸¹ שהיו חבונים שוחטים⁴⁸² את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁸³ כותבין שם⁴⁸⁴ על לשלמה⁴⁸⁵ אורות מוסים⁴⁸⁶ אשר בנה⁴⁸⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁸⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁸⁹ הכרבה⁴⁹⁰ שהיו חבונים שוחטים⁴⁹¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁴⁹² כותבין שם⁴⁹³ על לשלמה⁴⁹⁴ אורות מוסים⁴⁹⁵ אשר בנה⁴⁹⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁴⁹⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁴⁹⁸ הכרבה⁴⁹⁹ שהיו חבונים שוחטים⁵⁰⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁰¹ כותבין שם⁵⁰² על לשלמה⁵⁰³ אורות מוסים⁵⁰⁴ אשר בנה⁵⁰⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁰⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁰⁷ הכרבה⁵⁰⁸ שהיו חבונים שוחטים⁵⁰⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵¹⁰ כותבין שם⁵¹¹ על לשלמה⁵¹² אורות מוסים⁵¹³ אשר בנה⁵¹⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵¹⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵¹⁶ הכרבה⁵¹⁷ שהיו חבונים שוחטים⁵¹⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵¹⁹ כותבין שם⁵²⁰ על לשלמה⁵²¹ אורות מוסים⁵²² אשר בנה⁵²³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵²⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵²⁵ הכרבה⁵²⁶ שהיו חבונים שוחטים⁵²⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵²⁸ כותבין שם⁵²⁹ על לשלמה⁵³⁰ אורות מוסים⁵³¹ אשר בנה⁵³² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵³³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵³⁴ הכרבה⁵³⁵ שהיו חבונים שוחטים⁵³⁶ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵³⁷ כותבין שם⁵³⁸ על לשלמה⁵³⁹ אורות מוסים⁵⁴⁰ אשר בנה⁵⁴¹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁴² נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁴³ הכרבה⁵⁴⁴ שהיו חבונים שוחטים⁵⁴⁵ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁴⁶ כותבין שם⁵⁴⁷ על לשלמה⁵⁴⁸ אורות מוסים⁵⁴⁹ אשר בנה⁵⁵⁰ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁵¹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁵² הכרבה⁵⁵³ שהיו חבונים שוחטים⁵⁵⁴ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁵⁵ כותבין שם⁵⁵⁶ על לשלמה⁵⁵⁷ אורות מוסים⁵⁵⁸ אשר בנה⁵⁵⁹ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁶⁰ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁶¹ הכרבה⁵⁶² שהיו חבונים שוחטים⁵⁶³ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁶⁴ כותבין שם⁵⁶⁵ על לשלמה⁵⁶⁶ אורות מוסים⁵⁶⁷ אשר בנה⁵⁶⁸ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁶⁹ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁷⁰ הכרבה⁵⁷¹ שהיו חבונים שוחטים⁵⁷² את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁷³ כותבין שם⁵⁷⁴ על לשלמה⁵⁷⁵ אורות מוסים⁵⁷⁶ אשר בנה⁵⁷⁷ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁷⁸ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁷⁹ הכרבה⁵⁸⁰ שהיו חבונים שוחטים⁵⁸¹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁸² כותבין שם⁵⁸³ על לשלמה⁵⁸⁴ אורות מוסים⁵⁸⁵ אשר בנה⁵⁸⁶ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁸⁷ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁸⁸ הכרבה⁵⁸⁹ שהיו חבונים שוחטים⁵⁹⁰ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁵⁹¹ כותבין שם⁵⁹² על לשלמה⁵⁹³ אורות מוסים⁵⁹⁴ אשר בנה⁵⁹⁵ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁵⁹⁶ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁵⁹⁷ הכרבה⁵⁹⁸ שהיו חבונים שוחטים⁵⁹⁹ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁶⁰⁰ כותבין שם⁶⁰¹ על לשלמה⁶⁰² אורות מוסים⁶⁰³ אשר בנה⁶⁰⁴ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁶⁰⁵ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁶⁰⁶ הכרבה⁶⁰⁷ שהיו חבונים שוחטים⁶⁰⁸ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁶⁰⁹ כותבין שם⁶¹⁰ על לשלמה⁶¹¹ אורות מוסים⁶¹² אשר בנה⁶¹³ בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁶¹⁴ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁶¹⁵ הכרבה⁶¹⁶ שהיו חבונים שוחטים⁶¹⁷ את זבחייהם והבאים שם מיהודה⁶¹⁸ כותבין שם⁶¹⁹ על לשלמה⁶²⁰ אורות מוסים⁶²¹ אשר בנה⁶²² בנין חוק סאר טאבנים נדלות, לא⁶²³ נראה כנעין שהוא ככל הארץ. ושם נראה ער היום⁶²⁴ הכרבה⁶²⁵ שהיו חבונים שוח

מסעות ר' משה פוריית מפראג
(ת"י 1650)

10

מסעות ר' משה פוריית מפראג

ת"י (1650)

(תרגום מיהודית-אשכנזית)

את המגלה בי"ד. וסעודת פורים עורכים בט"ו. והדין נמצא בהלכות פורים.

בכל יום שני וחמישי אחרי תפלת שחרית ובכל שבת ויום טוב אחרי מנחה הולכים למקום שממול כותל המערבי ומתפללים שם תחת כפת השמים. כי לכותל המערבי גופא אין אנו הולכים מפני הקדושה, כמו שאמרתי לעיל בהקדמה, כפי שנמצא בגמרא: לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי.⁸⁶ וכל אחד מברך ב"מי שברך" את האנשים הקרובים ללבו ושגמלוהו כל טוב ועתידים לגמלוהו כל טוב, ונודרים צדקה למענם. וזה סדר התפלות שמתפללים בכותל המערבי: "ואני ברב חסדך אבא ביתך" עד "ענני באמת ישעך" והמזמורים קכ"ב קל"ב וקל"ג.⁸⁷ וקוראים פרשת עקידת יצחק⁸⁸ בטעמי המקרא, ואחר כך אומרים:⁸⁹ "זכור את המעמד הגדול שהיה במקום הקדוש הזה, אברהם אבינו שהיה בשר דם כמונו וכבש את יצרו ומדת חסדו ופשט ידו לשחוט את בנו יחידו לקיים כאשר צוית לו, ואתה י"י אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד, יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמך את כעסך מעל בניך ויגולו רחמך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת החסד והרחמים לפניך משורת הדין ותציל עמך ישראל מכל פגע ותקלה וסיבת רעים שהם בעולם. כי די לנו בשפלותינו ובגלותינו שאנחנו בעוונותינו מפוררים בארבע פינות העולם והבית הגדול והקדוש חרב בעוונותינו ועיר קדשך חרבה עבור חטאותינו. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתמחול ותסלח על כל רוע מעשינו ותבנה ירושלם עיר הקדש ונדחי ישראל יכנס, והבית הגדול והקדוש תבנה במהרה בימינו ותתגדל כבודו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספם כהלכתם". אנא בכת וכו' ברוך שם וכו' מזמור קכ"ו, ר' חנניא בן עקשיא אומר וכו' "עלינו", קדיש יתום, ביום שאומרים בו תחינה מוסיפים "זכור יי מה היה לנו אוי" עד סוף הקינה.

כשמכניסים ילד בביתו של אברהם אבינו, צריך אבי הילד

86 עיי' לעיל הערה 1. 87 שבתהלים. 88 בראשית כ"ב. 89 חפלה זו בחובה יזכיר במקור.

וירושלים עיר גדולה מוקפת חומה עבה גבוהה, ובקצה החומה במורד לבית החיים אבני גזית עצומות נמצאות בחומה, יש לשער שהללו מבית המקדש הן, ובאבן גזית אחת שבחומה חקוק באותיות גדולות מאד ב"ת וי"ד ותי"ו כלומר "בית". מקום בית המקדש בפינת הר המוריה מול הר הזיתים, ולפנים מן החומה. ומחוץ לחומה באותו מקום כמה עצים, ויש אומרים ששם היה נאחו האיל של עקדת יצחק אבינו ז"ל. שנים עשר שערים למקום המקדש, ושנים מהם סתומים.⁹⁰ ליהודי אסורה הכניסה למקום בו עמד בית המקדש. בו במקום נמצא הכותל המערבי, וליהודים מותר לבקר שם מן הצד החיצוני של המקום, ולא מן הצד הפנימי. בכל זאת אנו עומדים ומתפללים במרחק מה מן הכותל המערבי, כי מפני הקדושה אין אנו מתקרבים לכותל המערבי. בפנת אחת של ירושלם בנויה מצודה, ויש אומרים שהוא מגדל דוד, דהיינו שנבנה עוד בימי דוד המלך עליו השלום. הכל מצוי בירושלם, כסף וזהב וסחורות לרוב, וכל דבר קטן וגדול וכל מיני מטלטלים, וכל מיני מאכל ומשקה, אולם אין הממון מצוי בשפע, כמו שכתבתי לעיל.

הירדן רחוק מירושלים מהלך חצי יום.

וכל מה שכתבתי שהכל טוב וזול בירושלם, פירוש הדבר, שלעשיר הכל בזול, אבל לפני בירושלם צר לו יותר מבכל העולם, כי בעוונותינו הרבים הקהלה שקועה בחובות, ולפיכך אין בידה להרבות וליתן לעני. בפרט אחרי החורבן הגדול במדינות פולין⁹¹ בעוונותינו הרבים אין בכלל מה ליתן צדקה, כי אין בידם לשלוח כמנהגם כמה אלפים מדי שנה בשנה. והקב"ה ירחם על עניי ירושלם ועל עניי כל ישראל, אמן. תקנה בירושלם שלא ליתן לבן-אדם הספקה אלא אם יוציא כתב מקציני פרנסי אלוףי הגבאים דארץ-ישראל החונים בק"ק לכוב היא למבורג.

בכל עת ועונה תצטיד היטב, / אם את קהלתך אתה עוזב. / ואל תכאיב את לבך ואת שררך. / כאשר למדתיך לטובתך

90 חבונה לעשרי החיים. 91 חבונה ח"ה וה"ט (1648-1649) ע"י היילות חסלניצקי

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

ית.

עין משפט
ג' במצוד

ד"ר א. ב"ר ק"ר זכרון
הרב רחל

רבינו חננאל

[illegible][illegible]

להתלמד **בדב** פיה וטוה
הקברים מוקדוק מי
ונחש להם היה נכספא אלף
מלי טעמא דשעמא הוה נכספא
היה ולק הולק לפם טעם אמר:
בזה אתה רחמא שיהי נחש
נכספאם הוה ית נלחמם וטוה
דבר דמנה לו מלחמם לו דבר
אמר ליה בשלם שיהי שומעין קול
אחזימם הפתוחם ולק היה יודעין
מזה: **ואל** יחל צבאו. **אזר**
היהלם שיהי פן יעצמו עבדי
דכנסה לנביה בן ע"י יתחן שלם
יחל לעמוד בטח לו הוה מלח
לפניו שלם פה היהלם דרשין (ז:)
גדי ילחם שחזק קלון שיהי
עומם לים **שליש** פה יתן קו:
דב (קס:). **וכי** ילחם פה ארביד:
י"ח שיהי טקן להנחמן מן מן חוטם
לנכספא נחלגומם ולק היה שלם
פיה שלמי פה שחזק פה חל לנחמן
מן העולם לנכספאם קו פה לנחמן
נכספאם פירקא (פלי ד: ז:). שוקים
להכריז ביה שיהי ושלח מן מלח
אלכ רחמי פיה שכל שיהי שיעלם
פלי שיהי שיהי נחמן ז:

יד עזריאמו לא
הלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספר גדול
ועוסק בתורה ומקלח ברחבים וסוֹת מנהג
ומורות והצניח בהן את האור והביאו ספתן של
נא נשמתו מדרה אמרה לו בתו אמא אראך בך
שה' לי עבשיו שאני נשקף וסוֹת עמי מי שמבקש
ידיו רבי מה אתה רואה אמר להן גילון נשקף
האש אמר להן מטוב שיטלה מי שנתנה ואלי
מרה בשלחבת ועמל ספתן של צמר מעל לך
ע לי נשבע לו מיד הרבה בשלחבת ועמל ספתן
קפץ ועפל לחך האור יצאה בת קול ואמרה רבי
לום הבא גבה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה
יום דר מאיר ברתה דר חצינא בן חרדיון הדיין
של זוגות שקל תרקבא דידעי ואזל אמר אי לא
סרא לא אתעביד לה ניסא אול גמץ נפשיה כחיה
אנא אמר לה מתרנא מרתה אמרה לו נפשי
מ לא עבדה איסורא כל רחמי אמרה לה הכי אול
סחפינא ממלכותא אמר לה שקול תרקבא דידעי
ועביד איל איסא אלהא רמאיך עני ומחצלת איל
ומי

להלכה נבד ברתנא ברי. ותיא הקב"ה מתקן עם הארץ
 בעוה"ש השפיר (שם דף כ"ו:) ואפילו להלמדו יס למוסר לנכד
 הכי וקורא דלם מלמד לעשות בחילי אחריתו מוקמה בעו מעינן
 השואל להנהיג (דף כ"ג) חשש לרשע לנכד דר"ג (ר"ה דף כ'):

בְּקִבְיָהּ. לֹאֵל וּתְתֵּן כְּדִמְכִיז (מִדֵּה)
(ה) כֹּל הַקִּבֹּצִי: וּדְקִדְקָה לִפְסֻעַ
פְּסֻעֹת מֵאוֹת וּבְכִיז (מֵאֵלָה הֵא)
כִּי כִדְרֵה מֵאֵל מִלֵּךְ מִיִּשְׁרָאֵל: שִׁאֲרֵה
דִּשׁ בְּקִבְיָהּ. דְּקִדְקֹק פְּסֻעֹת כִּי
שֶׁאֵל לִיכָּה שְׁמֵרֵם דִּדְקֹק נִגְדָּלוֹ
זֶה כִּי שְׁמֹרֵם נִפְיִיז לֵטֹט: כִּי כִי
דִּבְרִי. מִפְּעִיל דְּקִדְקֹק פְּסֻעֹת:
שִׁאֲרֵה יִשְׁבֵּן דִּיבְכֹק בְּתִדְרֵה. וְהֵס
נִזְרָה מֵאֵל כִּי: דִּבְרִי וְיִשְׁבֵּן.
שִׁאֲרֵיבֵהּ מֵאֵל כִּי יִשְׁבֵּן וְהִרְגֵּה אֵל
מִפְּעִיל וְתִדְרִין קִיִּישֵׁם: מִיִּשְׁרָאֵל בְּשִׁיבָה
כִּי לִיִּדְק. וְלִשְׁמֵעַ לִיךְ יִשְׁבֵּן טִיב:
בְּכֵה שֶׁל פְּעִירִי. שִׁאֲרֵיבֵהּ מִפְּעִירֵם
פְּעִירִם מִנְּחֻלֵּם לִי וּלְתַלְמִידֵם לְעִישִׁים
וְתִדְרִין יִשְׁבֵּן מִלְּרִנְקָה כִּי דִקְדָּה יִשְׁבֵּן
וְלֹא נִרְעֵמִי מִלְּרִנְקָה שֶׁל דִקְדָּה:
מִלְּרִנְקָה יִשְׁבֵּן מִלְּרִנְקָה. הִלָּלֵה יִשְׁבֵּן
תִּזְקֵן מִנְּחֻלֵּם: שִׁאֲרָךְ בִּכֵּךְ.
לִמְלֹךְ וְיִשְׁבֵּן אֶפְרַיִם כִּי מִיִּשְׁרָאֵל:
קִלְבִּיבִיבִיבִי. מִמִּנְהֵם עֲלִיזֵי. תִרְקִבֵּא.
מִי וְקִי מִי שֶׁאֵל דִּבְרִי וְהִרְגֵּה:
נִבְךְ מִלְּרִנְקָה כִּדְרֵה פְּרִישָׁא. מִתְּקֵן
מִיִּשְׁרָאֵל לִבְשֹׁם מִלְּרִנְקָה כִּי מִפְּעִירֵם:
דִּשְׁמֵרֵם אֵמֵן. דִּקְדָּה נִשִּׁי לִי: מִתְּרִישָׁא
מִיִּשְׁרָאֵל. לִמְלֹךְ מִלְּרִנְקָה כִּי מִדִּקְדָּה
שִׁשְׁתֹּק לִי דִּרְגֻמִּישָׁא בִּכֵּיךְ מִפְּעִירֵם
מִדְרֹה (ק) הֵאֵן מִרְעַ מִרְעַ מִרְעַ
שְׁמֵרֵם: מִיִּשְׁרָאֵל אֵל מִלְּרִנְקָה כִּי
עֵם שְׁמֵרֵם מִלְּרִנְקָה מִנְּחֻלֵּם: וְיִשְׁבֵּן
שִׁשְׁתֹּק מִלְּרִנְקָה מִנְּחֻלֵּם מִלְּרִנְקָה:

השמים הכליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את ה
אברהם את מוכזיו ועדין הוא קיימת ואני שמעתי
ועוסק בתורה [ומקדיל קדלות בריבם] וספר (6)
מן השמים ידעמו אמר לו אני אומר לך דברים
לי מן השמים ידעמו תמה אני אם לא ישרפו אותך
אמר לו רבי "מה אני לחיי העולם הבא אמר לו
"אמר לו" מעות של פורים תחלפו לי במעות
לעניים אמר לו אם כן מחלקך די חלקך ומטורקל
היו ימים מעצתם עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא
ובחורטן מצאנום לרבי תנינא בן תרדיון שהיה
לו בחיק הביאותו וברטחו בס"ת והקפיתו בחביו
צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא
אמר לה אלמלי אני נשרפתי לבדי היה ודבר
עלטתה של ס"ת הוא יבקש עלטתו אמרו לו תלמי
אוחזות פירות אף אתה פתח פך ותבנם [בן]
יחבל הוא בעצמו אמר לו קלצפוניד רבי אם
אתה מביאני לחיי העולם הבא אמר לו הן הש
של צמר מעל לבו צאה נשמתי במהרה אף הת
תנינא בן תרדיון וקלצפוניד "מוזמן הן לחיי
אתה יוש קנה עולמך בכמה שנים ברודא רבי
אמר לו ילא בי מלאת דיתבא אחתא בקבדה
איתעביד דה אסורא מיתעביד גיסא אי עבדא אי
פרשא אמר לה השמעני לי אמרה ליה "דשתג
מובא " (ואיכא מובא הבא) דשפיר מינא אמר ש
לבי שומר רידה אל רבה "הולדה אמר ליה כ
פלגא פלגא ופלגא להוי קך אל ובי שלמי מאי

א) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ב) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ג) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ד) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ה) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ו) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ז) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ח) שבתה ל' ט' תשס"ג
 ט) שבתה ל' ט' תשס"ג
 י) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יא) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יב) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יג) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יד) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יה) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יז) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יח) שבתה ל' ט' תשס"ג
 יט) שבתה ל' ט' תשס"ג
 כ) שבתה ל' ט' תשס"ג

הגהות רב"ח

(ה) גבי וקבל מלכא מלכא
ל מלכא:

[illegible][illegible]

לימודי חשבון

[illegible]

ד הצור תמים פעלו
אל אמונה ואין עול

ד. מקיפא דשלקין
עובדה, ארי כל אונתמה
דינא, אלהא מתיקנא דמן
גדמוהי עולא לא נפיק.
מן גרם דנפאי וקשיט הוא:

(ד) הצור תמים פעלו, אף-על-פי שהוא חזק, כשמביא פורענות רש"י
על עובדי רצונו לא בשטף הוא מביא כי אם ברין, כי תמים
פעלו. אל אמונה, לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואף-
על-פי שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו. ואין
עול, אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צדיק וישר
הוא, הכלי מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם.
צדיק, מפי הבריות? וישר הוא, וראוי להצדיקו.

7 ראה ספרי שם. 8 ספרי שם. 9 רבה הרב לומר שצדיק וישר אינם תארים
שמתארים בהם משה רבינו לה' ית', אלא האמת והיא "צדיק" מספר מה שהבריות אומרים,
והשני "וישר" אומר שיפה הם עושים. והשנים שכתב הרב ספירוש האחר אולי נאמר
שחמצא בכל התארים שצוננים אחד, כלומר שהדין אמת והיינו אין עול והיינו
צדיק והיינו ישר, לכן החזק לפרש כל אחת לעצמה, ופירש "צדיק" שהכל
מצדיקים עליהם דנו, "וישר" וכך ראוי להם, וא"כ מלת "הוא" כענין לצידוק הדין,
לא לה' ית' (ספר הזכרון).

רס"ג (ד) הצור, הבורא. תמים, אשר תמים. כי כל, אשר כל.
2 נקרא כן כי הוא מקור הנבאים ומחצבתם כמו הביטוי אל צור חרצבתם בישעיה נא
א, ולא לשון חזק כאונקלוס.

רשב"ם (ד) הצור תמים פעלו, שירה זו לעד היא, לפיכך מדברת השירה
אחר שיבוא לישראל פורענות חטאתם. הצור תמים פעלו, בכל
1 בדלעיל לא כא.

רמב"ן פירשתי, וכן אכן מאסר הבונים היתה לראש פנה מאת ה'
היתה זאת וגו' (תהלים קיח כב-כג), ועל כן אמר יהושע האבן
הזאת תהיה בנו לעדה (יהושע כד כז), וכן כי הנה האבן אשר
נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים וגו' (זכריה ג
ט), והמשכיל יבין.

(ד) הצור תמים פעלו, רמז למידת הדין, ואמר תמים פעלו, כי
4 בראשית מט כד.

שן הצור תמים פעלו. הצייר שהוא צר העולם (תחילה) וצר בו את האדם שנאמר
ויצור ה' אלהים את האדם: תמים פעלו. פעולתו שלימה על כל באי העולם
ואין להרהר אחר מרותיו ואפילו (ה) (שנה) של כלום ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר
אלו היו לי שלשה עינים אלו היו לי שלשה ידיים אלו היו לי שלשה רגלים אלו הייתי
מהלך על ראשי אלו היו פני תפוחים לאחורי כמה היה נאה תלמוד לומר תמים פעלו:
כי כל דרכיו משפט. יושב עם כל אחד ואחד ברין ונותן לו מה שראוי לו: אל אמונה.
שהאמין בעולם ובראו: ואין עול. (ג) שלא באו בני אדם להיות רשעים אלא להיות צדיקים.
וכת"ל (קלח ז) אשר עשה האלהים את האדם ישר וקשה בקשו חשבונות רבים: צדיק
וישר הוא. שהוא מתנהג בישירות עם כל באי העולם. ר"א הצור התקף. תמים פעלו
פעולתו שלימה עם כל באי העולם ואין להרהר אחר מרותיו ואפילו (ה) (עונה) של כלום
ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר מה ראו אנשי דור הסבול שנשפטו במים ומה ראו אנשי
סבול שנשפטו מסוף העולם ועד סופו ומה ראו אנשי סדום ועמורה להשתטף. באש
ועפרית ומה ראה אהרן ליטול הבהונה ומה ראה דוד ליטול את המלכות ומה ראה קרח
ועדתו שתבלעם הארץ ת"ל כיכל דרכיו משפט יושב עם כל אחד ואחד ברין ונותן לו את
הראוי לו: אל אמונה. בעל פקדון: ואין עול. גובה את שלו באחרונה. שלא כמדתו
סרת בשר ודם. סרת ב"ז מפקיד אצל חבירו מאותים ויש בידו מנה כשהוא בא ליטול את
שלו אומר לו הוצא מנה שיש לי בידך והילך את השאר. אבל מי שאמר והיה העולם אינו
כן אלא אל אמונה ואין עול גובה את שלו באחרונה: צדיק וישר הוא. כענין שנא' (מלכ"ב)
כי צדיק ה' צדקות אהב. ר"א הצור התקף תמים פעלו פעולתו של באי העולם שלימה לפניו
(ו) סתן שכרם של צדיקים וסמך פורענותם של רשעים. אלו לא נמלו כלום משלום בעולם
הוא ואלו לא נמלו כלום משלום בעולם הבא שנאמר (דברים לז) הלא הוא כמסע עמרי חתום
באוצרותיו איסיו אלו ואלו גומלים למחר כשהוא יושב ברין (ד): כי כל דרכיו משפט. למחר
כשהוא יושב ברין עם כל אחד ואחד נותן לו את הראוי לו: אל אמונה. (מננים יח) בשם
שמשלם. שבר לצדיק גמור שכר מצוה קלה שעשה בעולם הזה לעולם הבא כך משלם
לרשע גמור שכר מצוה קלה שעשה בעולם הזה. וכשם שנפרע. מרשע גמור כעבירה
שעשה בעולם הזה לעולם הבא כך נפרע מצדיק גמור על עבירה שעשה בעולם הזה:
ואין עול. כשאדם נפטר מן העולם באים כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומרים לו כך עשית
ביום פלוני ואי אתה מאמין ברברים הללו והוא אומר הן וכן והוא אומר לו (ס) תתום
שנאמר (חזק לז) וביד כל אדם יתתום: צדיק וישר הוא. שהוא מצדיק את הדין ואומר
יפה דגתוני. וכת"ל למען תצדק בדברך תוכה בשפסך. (ד"א) (פ"ג יח) בשתפסו את ר'
תנינא בן תרדיון נגזרה עליו גזירה לשרוף [עם] סמרו אסרו לו גזירה נגזרה עליו לשרוף
[עם] ספד קרא המקרא הוה הצור תמים פעלו. אסרו לאשתו נגזרה על בליק גזירה לשרוף
[עם] ספדו (עליו) ועליך ליהרג קראה המקרא הוה אל אמונה ואין עול. אסרו לבתו
נגזרה גזירה על אביו לשרוף [עם] ספדו (עליו) ועל אסר ליהרג (ו). ועליך (לעשות
מלאכה) קראה המקרא הוה (יכ"ב לז) גדול העצה ורב העלילה. ר' אומר גדולים (מעשים
אלו שהם בעת צרתם הצמיתו) ג' פסוקים של צדק הדין מה שאין כן בכל הכתובים
וכינוי שלשתם את לבן וצדקו עליהם את הדין עמר פלוסופוס על הפרכיא שלו אסר לו
אל (תוהו) [תוהו] דעתך על ששרפת את התורה שמשעה שיצאת חזרה לה לבית אביה
אסר לו למחר אף דינך כיוצא באלו אסר לו בשרתני בשורה טובה למחר יהיה חלקי עם
אלו לעולם הבא. ר"א הצור תמים פעלו כשירר משה סתר סיני באו כל ישראל אצלו
אסרו לו משה רבינו אסר לנו מה היה סדת הדין למעלה אסר להם אני איני אומר
(ו) לזכות (את הזכאי ולחייב את החייב) אלא אפילו להתליף בדבר אל אמונה ואין
עול. (ס"ב):

120
123
פ' 123

נח:

הרואה פרק תשיעי ברכות

עין השטח

לא א"ר... הרואה... עין השטח... נח:

הרואה

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

אורה היים הלכות שאר ברכת הראיה רכב רבה

נח:

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

הרואה חבירו אחר שלשים יום

הרואה חבירו אחר שלשים יום... הרואה חבירו אחר שלשים יום...

55

עלין כאשר חקנו נתפלת נחם, אך נתקן לוס לא מלינו.
אם לא שחמור שאינו אלא פיד תשובה וכחיד וטבת עד
ה' חלקך והלוס יסח לתשובה כדמלינו ביהיב ממי שכל
תלות האדם אפי' על בעילה ולבישה הכל ככלל באכילה
ובמיעוט אכילה ובלוסי יכנס לבד הפירל ומזה סולית
הרמזים כ"ן). אך לפיו כיון שסלוס בלתיא חין כח לנניא
לחדש רק מטעם תשובה איכ פשיטא אם מתקנים דריכס
חין מקוס ללוס וכן שכלה כדמיק מתמחא יספס כל
תחלום סלה וטוב יעברו ה' והלמח וסולוס אכבו חין
מקוס ללוס, והיינו דליל וכי לוס נמתי חיי פי' שכלמח
נכחי והספסד הי' מרלוני ממח שריתי נרנכ ואכירו
אכל הלוס לא ירתי ולא פלה על לבי רק אחס האוכלים
ותוחים מאכלות אסורות וכדומה הייתם לרין ללוס וממילא
אם הלמח והסלוס אכבו טוב יספך לשון ולשמח —
ובדומה שזה הי' כבר מתוכנן אבותיו בגללים שכל יום
אי כל פסח הי' אכל גדולים חוקרים כאכרן ושכט לוי
הי' אלוס יום אכל כמו סיכ כי כו נגזר בין הבתרים
בזח מלרים ואימח חשיכה גדולה ובו נלקחח שרף אל
פרסח, כו עמד יספכ לפי חרפח נרדחו למלרים כמיש
לפיל כדורח פי' וחי' [תמחל לעיל כדורח לחי' טבת חקסין
ל] כו בחחיל קושי השיעבוד פיו שנים, וכשעלה הקבית
מחם גריח יספן כנסה וכל לפי פרפח כו שפרק תכר
העבודה על האנשים והוכסלו כו לרוח וכהנה אכל לפסח
אלא שעתה נהסך לשון ולשמח. וזיל לתח טעם שאוכלים
ביאס כליל פסח זכר לאכל הריל.

**ספדת
העים**

36

קאמא ב' ב' מ' י' ס' ס'
פאל' פאל' פאל' פאל' פאל'
ג ס' ס' ס' ס' ס'
פאל' פאל' פאל' פאל' פאל'

רבינו חננאל ד

[illegible]

פק אן חובה עלה
 לעיכר אן שלוחן ידאין
 פק א' ובי ראשי פה
 יתאן בבי ופרקן
 טעם פדעכט ב
 מות פלי שריב ב
 וביי בראשט: ובעליה
 לויט בייב וואס

[illegible]

והאשכנזי וז' הארזים - ביום שבעה עשר בתמוז נמי חרד
חמשה דברים כדאן בפרק בתרא דפסחים (דף טו'
בית המקדש תחילה טובא ועוד לא דמי לסי' בראש
השנה וז' הארזים - ביום שבעה עשר בתמוז נמי חרד

[illegible]

יָרֵד רַב אֲלֵימֹר וְרָחַן : מִמֶּנִּי
 רַעַל כִּסְלֵי מַעֲשֵׂי הַשָּׂדֶה לֹא
 יִסְלִיחַ לִפְנֵי ה' לְעֹשֵׂהֵי לֹא חֲסִידֵי יוֹסֵף
 אֲשֶׁל כִּי מִדְּלִיקָן נִרְוֹה לָנוּם :
 וְהָאֵל וְהַדָּם

צִוּם הַרְבִּיעִי זֶה מֵ"ט
 הָעֵדִי שְׁנֵאמַר ^(בְּרִיט)
 יִחְזֹק הָרַעַב בְּעֵדִי
 הָאָרֶץ וְחִבְקַע הָעֵדִי

נאב שבו נשרף בית אלהיו ואמאי קרי ליה חמישי
 השבועי זה ג' בחשירי שבו נחרתה גלגליה בן אחס
 נן נתינה דערט לשלמד ששקלה מרתגן שון צירקס
 אמאי קרי ליה שבועי שבועי לחדשים צום העשירי
 סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר יהיה דבר ה'
 נהרש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב
 נצום היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ואמאי
 לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נג
 דשים כתיבן ואני אני אומר כן אלא צום העשירי
 נאט שמעיה נגלה שרונתה העיר שנאמר יהיה
 נעשירי בחמשה לחדש לגלותו בא אלי הפל

[illegible]

ויבא אמר ר' שמואל
 צבאות ה' צבאות
 יצונו השביעי וצונו
 גורו לששון ולשמחה
 יצונו ששון ושמחה
 יצונו לששון ולשמחה
 ר"ב פסא הכי קאמר
 לששון ולשמחה יש
 אין גורו המלכות ואין
 אין מענין אי הכי
 שאני מ' באב דהאיל
 אמר מ' כ"ב באב
 ובשניה ואלכרה ביתר

הוה לא תהדיק שמועס עליה :
 וצריכא דברים שלטו פ"ו : זו אחת
 זמן וכו' ענין כחשפאח' דרשמה' [פ"ו]
 ומפרי כן חלס יושבי הארצות
 וכו' האלו ובקדק יאמס וכו' ותחל
 שרה חלס כן הבד המלכות וכו' :
 פתח קדק ככל : התחיל לצר עליה :
 שמועס לגלות : לגלות ימיה שנטו
 לצבא אחס מצדה שיה לפני המלכות :
 שפני אומר על דלשאן : שנסבר
 חקיקה : דלשאן : לפרשטות בתחלה
 הוכפפה הענין וחלס נדרש הכי
 כחשמה כחל ובהשני שולחיו הכי
 גדליה ובכחה שולחיו כחלסה
 השמועה : ופלו אומר מ' דלשאן :
 פסדס כה

(פ"ו ע"ה חפלה
 כ"ב חלס ר"ה
 פ"ה חקק)
 (כ"ה חפד
 חלס ח"ה חק
 רבא)
 פסדס כה

*אמר ר"ש ארבעה
 *ואני אין דרוש כמור
 בתוכו שבו הובקעה
 (ביע) בחשק לדרוש
 ויול היה להם לעם
 ואמאי קרי ליה רביעי

שפסוק אחרון לפרשתנו : ועל
 אפרו : שמקרא ראשון לפרשתנו
 שחי חללה פסח ואלו הובקעה
 נחל יי בהחם שהיא נחל ראשון במקרא
 אחרון לבחינת ככל שהוא מלאכה
 במקרא : אלא קפוט עונם אפדו
 פדושי : ואמר שלח הכהן משה

(פסח דפסח)
 (פסח)
 (כל בחדש)
 (פסח)

הרביש וה חשעה
הביש לדרשים צום
קם וירגו ישמעאל
כשופית בית אלהים
ה עשרה במבט שבו
אלי בשנה החשיעית
לך את שם היום את
קרי ליה עשירי עשירי
תב כאן די להסיר
ה חמשה במבט שבו
בשר עשרה שנה
יום מדרשם לאמר

$$\begin{array}{r} 720 \\ 1128 \overline{) 7992} \\ \underline{7992} \\ 0 \end{array}$$

Joseph Jacobs, The Jews of Angevin England (London, 1893)

seemed a hard one. Then the elder says, "Let those whom this good and pious plan pleaseth not, seat themselves apart from this holy assembly, for to us this life on earth is now thought nothing of through our love of the Law of our fathers." Very many of them therefore withdrew, preferring rather to try the clemency of their enemies than perish in this way with their friends. Soon at the advice of this mad elder fire consumed their richest garments in the sight of all lest the enemy should be made rich by their wealth, they passed through the fire their most precious vessels and everything they could, by their dainty envy they condemned these things to a disgraceful resting place. When this was done and fire being set to the roof which fed upon the more solid materials while the horrid deed was being done and putting in danger the lives of those who from love of life had separated themselves from them, they prepared their throats for the sacrifice. At the order of that inveterate [author] of wicked days that those men whose courage was most steady should take the life of their wives and pledges, the famous Joce cuts the throat of Anna, his dear wife, with a sharp knife,* and did not spare his own

vii., viii., ix.). The Latin Josephus occurs in all book lists of English Abbey and Cathedral libraries. At the same time it is likely enough that some address was delivered by R. Yomtob which may have been reported by the survivors of the massacre.

* Probably the knives used for the special Jewish slaughtering of cattle which are of exceptional sharpness, so as to lessen as much as possible the time employed in killing. Ephraim of

sons.* And when this had been done by the other men, that wretched elder cut Joce's throat so that he might be more honoured than the rest. All of them thus slain together with the author of their error, the fire which had been lighted by them before their death, as we have mentioned, began to burst out in the interior of the tower. Those who had chosen to live resisted as much as they could the fire lit by their own friends lest they too should die with them though unwillingly, betaking themselves to the extremity of the tower where they were least burnt. Indeed that fury of rational beings against themselves seems stupendous, nay irrational. But he who reads the history of Josephus about the Jewish war knows well enough from the ancient superstition of the Jews that that madness has lasted down to our days if perchance any sad occasion arises.† But at daybreak, when the crowd of people collected to storm the castle, those wretched remnants of the Jews standing at the gates declare with tearful voice the slaughter of their people during the night, and, throwing down from their walls their dead bodies as an ocular proof of so great sacrifice, they called out "Behold the bodies of wretched men who were guilty of their own death with wicked fury and when we refused to do the same

Bonn in describing the suicidal slaughter uses the same verb (*shochet*) as is employed for the slaughter of beasts.

* The great Aaron of York of the next century was a son of Josce.

† This reference to Josephus gives a clue to the literary origin of R. Yomtob's speech as reported by the historian.

חשמונות הריטב"א

קע

[דף טז ע"א] מתניתין אין מוכרין להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. פירוש וכיון דחשודין לשפוד דם ולהזיק אסור לגרום דבר זה על ידינו. אין בונין עמהם בסלקי גרדום איצטדיא ובימה. פירוש כל אלו מקומות שדגין בהם ממונות, והן דגים שלא כדון ושופכים דם נקי. אבל בונין עמהם דימוסאות. פירוש ר' ש"י ז"ל שהן אבנים גדולות שמקריבין בהם זבחים לע"ז. ולפי דבריו וכו'.

[דף יט ע"ב] הא דאמרינן בהגדה דר' יוחנן בן תרדיון [אמר] מוטב שיטלנה מי שנתנה ולא אחבול בעצמי. כתוב בגליוני ה' ת' פ' ו' ת' שהיה אומר ר' ת' ז"ל, דהיכא דמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו, והכי איתא במדרש, כתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו, יכול אפילו כשאלו מלך ישראל, פירוש שחבל בעצמו מפני שהיה מתירא שמא יעבירוהו על דת, תלמוד לומר אך, מיעט דבכי ואי גונא שרי, ומכאן לומדין לשחוט הנערים בגירות מפני העברת הדת, ע"כ מצאתי בגליוני ה' ת' פ' ו' ת'. והם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן, ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו בן הלכה למעשה.

י"א ט"ז
ים של שלמה
 ז"ק ט"ז

דין שאסור לחובל ויכיר עמו בעבור צורך ממון • ולהריו
 עצמו אסור אפילו מחירא שלא יעבירוהו על דת • וק"ו
 שאסור לשחוט ונין כעת הגדרה • ולהציל הבה באם
 מותר • ואחר להקיע על מת יותר פ"א א"ל לח"ח •
כג א י Y נט מסקין

ומעיתים אוקי ויפס' לזני קוד' מוסה ולפקוח נפש אחרים מותר
 לחבול בעצמו • ונס אפסר משום כבוד מלך מלכות • שחין רחוי
 שימור ביד הערלים ויעשו ט מיתם עימי ובחיון והול חילול ה' בדת
 אמונתו • חק שפסחתי כהונ בשם הריט"א • ח"ל הח דהמרינן
 בהנה דר' יוחנן בן חרדין מוכר שיטלה מי שנסה ולא לחבול
 בעצמי • כחוב גלינוי הקו' שהיה חומר ד"ת ג"ל היכח דמסיירא
 שלא יכריחוהו לעבור על דת • מוח' לחבול בעצמו והכי הוסיף במדרש
 כתיב אך את דמכם לנפשתיכם אדרש מנען אזהרה לאדם שלא
 יחבול בעצמו • יכול הפילי כשזול מלך ישראל ח"ל הק' מיעוט •
 פירש שחול בעצמו מפני שהיה מקיירא שח' יעבירוהו על דת •
 דכח"ב שרי ועכאן לומדים לשחוט הנערים גנוירה מפני הענרת
 דת • פ"ב שפסחתי גלינוי הקו' • והם דברים שריכין חלמוד
 ועיון • חלל שכנר הורה וקו' שפסחתי נשם גדולי נרפח שהקירו בו
 הלכה למעשה עכ"ל • חלל כנר מוכח מדעת ר"י שחיו • שכתב
 מסור להרוג את עצמו מפני שירת • ומדכח פהם אירס משמע
 חפילו מירחח שמים שלא יעבירוהו על דת • וכן ה"ח ש"ל לא החיר
 חלל להניח עצמו ליהרג וזה חיו קרוי חובל בעצמו • חלל לא שיחבול
 בעצמו • ונס דעם שחול לז היה כן כמו שכתב • דח"כ לא היה
 רוצה לקיים המקרא נכל לנכך ונכל נפסך • כמו ר' פקנח שהיה
 מצטער על זה ונס ליטא דקרא לא שפסחתי כלל מש"ס שפסחתי
 על דת • חלל שלא יפלו בו לצדו ולפטח קומו • כמו שנהיר
 כן יעשו הערלים ויחללו בו • וחפסר שהם מפרש
 ויהללו בו על עבירות ועל זה היה מקיירא • חלל חמר ודקני
 וזה פניין מיתם וכן חרעם יהונסן וקטלוגי • חלל הוא מטעמא
 שכתבתי • ועל זה מיעט במדרש לעיל אך לנפשתיכם • חלל
 לא כיון במדרש שהיה שזל עושה מפני הענרת דת • וק"ו
 שאסור בשעת הגוירם לשחוט את נמו כרי שלא יעמאו ארעם בשמר •
 כי חפילו בעצמו חין אדם רשאי לחבול ק"ו נזחרים • ומפסחתי חס
 חונס רחמים וזכרם לכך • יח"ר מעצמו ופכסיו כן חספס ופכורי
 לבמרינו כ"ר חונס חחרים אחר במה שנים • ולפסחים צמחים
 חזירים • וע"מ יכול להצית חת הבית כדי שירפו הוא צמחי צמח
 הגוירה • וזה חיו קרוי חובל בעצמו • חלל כמו שפסחתי
 ליהרג והוא מותר • ור' חנינא בן חרדין כמי ביקש לקרוב עיבתו •
 רק שלא רצה לעשות גנוסו • כגון לפקוח פיו ולקבל האש והוא
 בחובל גנוסו במש • ועוד מסקין שאסור לקרוב על היח חסר
 מרחי • משום כל חסדים חס"פ שפסחתי לז"ך מטה • וע"מ משום
 כבוד פ"א חין שיסור לדבר וחין נקרא יותר מרחי • כדחית' נח"ק
 דשמואל קרע על רג שלא פסחתי חספלי דמילתא •

ספר אג"ז
פרק ראשון

או ונסים נסיוני וסווע לקליה. (ע) חי ונשים נסיוני לא ידעם
 לקלה (ח) פ"א חסור וכן היה במדבר) חי רבינו חס וקלי טעמא
 מותר עשה בזמן הזה חס' בהמה טעמה דחין חס בקלין
 עשה בקלל ונס חין דרבינו לקנוס להשחיל ולהשכיר • י חס
 (ע) חין מעמידן בהמה בשונקאות של טחים ולין מוכרין
 בהמה לרועי שחן ולין מחיידין עמהן (ק"ו ב"י) ולין
 וחליון עמהן ולין מוכרין להן חינוק ללמדו קשר וללמדו
 לומר חין מוכרין להם כלי זין וכי. דבר האסור לחסור
 לבחי (ע) אסור לחסור לישראל החסוד (ח) ואחידנה
 מהבין למקאלי דמנוט עין (חודים גרסא) וכן לדין מותר
 לחסור להן שרייטת ומרצות : (ע) חסל בן בחיכל מחר
 בקיס שטושה חלכה שחן חייבין עליה חסמח. (ע) חין
 מוכרין להן דובים ואריות ולל כל דבר שיש בן סיון לרבים •
 חין צורקעמהן בקליק ונכדוס חלל צורק עמהן ביחסיאות •
 סביע לביעה שוועמדין צה עיח מוסך ידו מרח. יא (י) •
 ח' ר' חלעזר חס צנו שכו מותר. (י) חס גסס הני
 חס כבהמס דקה לפרכס חלל לא למכירה. יב (י) •
 חסמק חעליה דרביך זו מיטת חלל חקרב חל שחח ביחח זו
 חס (י) חודים חס) חשונע חס' ליהח עוהם חסור. (י) •
 חוסב יעלנה ח' בהנה וחל יחבול בעצמו וקינו כשיודע
 בעצמו שיטל לקצול היסורים (חודים וח) חלל עשה צעין
 גזירות מותר להרוג חס' חלל יבא ליד יקנין. (ע) •
 כל המהלכין יקרי' צלן עליו ומומתו ממוכסין. יג (י) •
 לעולם יבליש חס טוהיו שליט במקדש שליט במשכה שליט
 בחלונד (חודים חס) ח' רבינו חס ונכסיו שחן עוסקים

י' אפריל 1970

ספר

שאלות ותשובות

ממעמקים

חלק א'

סימן ו'

דין המאכר עצמו לדעת כדי שיבא לקבר ישראל.

שאלה: ביום ו' מרחשון שנת תש"כ יומים לפני החורבן הנורא של גיסו קובנה, שעה שלעינינו הובלו כעשרת אלפים איש, אנשים נשים ומפ' לחבריעם למבזז וכל אחד מיושבי הגיטו ציפה לקץ חמר עת שזרוע הרשע של הזדים הארורים תנוף עליו באכזריות ותכריתו מארץ החיים, אז בשעה מרופת זו בא אלי בעת"ב אחד מנכבדי העיר יגוע באנחתו ודמעתו על לחיו וכרוב שיהו אסר לי כי נמשו היא בשאלתו, כי איכבה ויכל לראות ברעה אשר ימצא את משפחתו, אשתו ובניו ובניו, שיתכן מאד שיוטכחו לנגד עיניו כדי להגדיל את צערו ויסוריו, שהרי הרוצחים חגרמנים מנתנם היה להתענג על היסורים והצער של קרבנותיהם ולכן חיו נוחנים לתרוג את הכנים לעיני אבותיהם ואת הנשים לעיני בעליהם ורק אחרי שהיו משיבועים את זעפת חמת הרצה שבתוכם שרתחה בקרבם ונפשם התעננה על זעקת המעונים והמומתים, רק אז היו שולחים יד בראשי המשפחה, ולכן מכיון שאין בכחו לעמוד בפני יסורי הנפשות האהובות והיקרות לו מכל יקר, ובלי ספק שלבו יתמלץ בקרבו ונמשו תצא מסנו בראותו זאת, לזאת שאלתו היא אם מותר לו לקרב את קצו ולשלוח יד בנפשו אשר לא כדת ובלבד שלא יראה בעיניו באכזר בני ביתו. ונוסף לזה הוא עצמו לא יומת במיתה משונה תוך יסורים גדולים על ידי הרוצחים הארורים ימח שמו וגם יזכה לכוא לקבר ישראל בבית הקברות שבגיטו קובנה.

תשובה: החורג את עצמו בשעה שדעתו מיושבת עליו דבר זה אסור הוא מדאורייתא כדכתיב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ועי' בביר

סח

ומכ"ל הגיל למדנו שכ"ש בגידון דידן שבדאי יתעללו בו כמו אצל שאול המלך והצוררים ימ"ש יעשו לו יסורים נוראים נראה שמותר לו לאבד עצמו לדעת. אולם בספר חיים שאל סי' מ"ו כתב שדוקא מפחד שמא יעבירוהו על דת מותר לו לאבד עצמו לדעת אבל מפחד יסורים אחרים אסור להביא ראייה מדברי הריטב"א הגיל שמשמע מדבריו דהא דאין מונעין ממנו שום דבר זהו דוקא בפני שהוא ירא שמא יכריחוהו לעבוד על דת, ועי' בספר זכור לאברהם אות מ' אם מותר להמית עצמו לכפרת עונותיו עיי"ש היטב, ודוב הפוסקים פסקו לאסור, ולפי"ז בגידון דידן אף שטעמו הוא מפני שהוא רוצה להקבר בקבר ישראל מ"מ אסור לו לאבד את עצמו.

ההחל"ס סי' שכ"ו כתב להביא ראי' שאסור לאבד עצמו בגלל שינצל מיסורים מהא דאיתא בעי"ז יח ע"א. מצאנוהו לרבי תנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה מקהיל קהילות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו הביאנהו וכרכהו בס"ת והקיפהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור וקר אמרו לו תלמידיו אף אתה פתח פיה וחכנס בד' האש אמר להן מוטב שיטלנת מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו, ואין לך מיצר יותר ממי שנשרף חיים ואף על פי כן לא רצה רחב"ת לפתוח את פיו ולקרב את מיתתו אלמא שאסור לאבד את עצמו כדי להנצל מיסורים.

אולם אפשר לומר שרחב"ת החמיר על עצמו ביותר ע"פ מדת חסידות. אבל באמת בכדאי נחנא לא מיקרי מאבד עצמו לדעת, ושאלו חמלך יוכיח שנפל על הניתו לקרב את מיתתו בטרם שהמלשתיים הישגותו, ולכן יתכן שבגידון דידן מותר לו לאבד את עצמו ואין מונעין ממנו שום דבר.

ובכ"ל זאת נראה לי שלפרטם ברבים כפסק הלכה שבגידון דידן מותר לו לאדם לאבד עצמו לדעת, בודאי אסור, כי בזה חיינו נותנים יד לפרשעים הצוררים ימ"ש, כי כמה פעמים טענו כלפי היהודים על שאינם מאבדים עצמם לדעת כמו שעשו יהודי ברלין, ודבר זה יש בו משום חילול השם. מפני שזה היה מראה כאילו אין ליהודים בטחון בחסדי ה' שיצילם מידיהם הסמאות הארורות של הצוררים ימ"ש, וכל רצונם של הרוצחים היה להכניס בקרב היהודים אדרלמוסיא של יאוש כדי לעקור מלבם כל תקוה ותוחלת לישועת ה'.

ואמנם יש לציין כאן בטחון כי לא היו בגיטו קיבנה מקרי איבד ולדעת חולת שלושה אנשים שרוחם נמלה בקרבם, אבל יותר יושבי הגיטו ואמנינו באמונה שלימה כי לא ימוש ה' את עמו ויאמר למשחית די, כולם ואמנינו בביאת המשיח ובכל יום חיבו לו שיבוא.

הלכות תשעה באב סימן תקנח תקנט

(ג) [ג] מותר לאכול בשר ויין יום ב' (ד) אכל גלילה (ד) [ד] אסור (ה) מפני חילום של יום (מהרי"ל):

תקנט מנהגי ת"ב ודין מילה בתשעה באב. ובו י' סעיפים:

א "אם חל תשעה באב במוצאי שבת (א) אין אומרים צדקתך במנחה בשבת: הגה ומדליין גלילה במנחה כשאר מו"ש (הגמ"ר הל' ט' טז) ואם שכח מלהדליק ע"ל סי' רצ"ד ס"ג ומתפללים נחמם ודרך בני כאללים (ב) וכן עושים בקריאת איכה (הג"ה) וכל איכה מגביה קולו יוסר (מהרי"ל) וכשתגיע החזן לפסוק השינוי אומרים אותו הקהל בקול רם ואח"כ מסיים החזן וסחר הקהל ואומרים השינוי בקול רם (ג) וכן החזן (הנהגות מיימוני): ב' יבלייל ט' באב (ד) (מתפללים א) ערכים (ה) ואומרים איכה וקיעות (הנהגות מיימוני ומהרי"ל) ואומר אחר קיעות ואיכה סדר קדושה ומתחיל (ו) מראתה קדוש יואם חל (ז) [א] במ"ש (ז) אין אומרים ויהי נרעם: הגה (ח) ולא למנחם צניעות (ט) ולא ויסן לך (כל ט) ומסירין הפרוכת מלפני הארון על שם נגע אמרנו (מנהגים): ג' יליל תשעה באב ויומו (י) יושבים בבית הכנסת (ג) [ג] לארץ עד תפלת המנחה (ועכשיו נהגו לישב על ספסלים)

א טור וז"ל לשני
הנהגות לשני
סוף
והמהרי"ל
מ"ק ב טור ג ט
יבס רב נחם גלון
ודעת שם וז"ל
ד תנאים מיימוני
כס מהרי"ל ומנהג
הנהגות

כ' י' י' י' י'
מנהגי ת"ב ודין מילה בתשעה באב

והנהגה בענין הקריאה דמ"צ הוצא נפוסקים ואחרונים כמה מנהגים אשר לא הונהג כן אללנו, והעפ"כ אעתיק אותם מנהגים בקיצור ע"ד שכתב בקץ החיים אום כ"ח דאם נמלא מקום שהונהג כן ידעו מהיכן טובע מנהגו, — יש מניחין את חיק הספר על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשינו וקורעין ומספידין כלדם שמתו מוטל לפניו (טור בשם מסכת סופרים), — בשמואלין ס"ח מויליין אותו בנכסות שחור צווי שלא בנכדו המורה החמימה, ומיללין בקול יללה גדולה ומרה, שהמורה עצמה היא מוגרת שק ומיללם ומקוננת על היום המר הזה (סדר היום, עיין ד"ה), — יש מקומות שנהגו כמ"ב להטות ראש איש וגבו למעלה ולכסותו ולהניח ס"ח עליו ולקרוח ג' גברי, ויש שורש למנהג זה (נרדכי יוסף), ועיין משוכם דבר שמואל סימן רמ"א, ועיין שפיר רמזים שער ח' ס"ק נ"ט), — מנהגינו שלא להניח ס"ח על הצימה של עץ שקורין בו כשאר הימים אלא אחד מבני הכנסת מקבלו בדרושמיו ושלא במקום שרגילין לקרות בשאר הימים כניכול שהשכינה גלסה עם ישראל ממקומה (תניא רבנא), — מויליין ס"ח בלחי עטרה והופדין המפה וגוללין הספר במקום שפל על גבי ספסל או ע"ג קהדרה ולא ע"ג דמגדל, וכל כך למה כדי לעורר הלבבות להחזיר ולהחזון על חורבן הבית (כל זו).

ס' סוברים פרק י'

לחפול בעדו ללמד שהן טאן וסעשיהם נאים ולכן לשמים ולא היו מניחין בגיה קצנים אחרים אלא היו מליכין אותן לבתי כנסיות כדי לזכור במצות: הלכה ו (ה) ביום שחשיכו ר' אלעזר בן עזריה בישיבה פתח ואמר (דברים) אתם נצבים היום כלכם לפני נשיכם אנשים באין לשבע נשים כדי לקבץ שטר פסיעות סף לסח בא כדי ליתן שטר לסביאות סכאן נהגו בנות ישראל קפצות לבא לבתי כנסיות כדי ליתן שטר לסביאות וכן לקבל שטר: הלכה: והקרא אומר בדרך דין האמת ויש שמניחין את המורה על הקרקע (באבולות) כמשיפה שחורה ואמר נפלה עטרת ראשנו וקורין ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו ויש שמשנין את ספרן ויש שיורדין מספידים לסטה וכולן מתפלשין באפר ואין אומרים שלום זה לזה כל הלילה וכל היום עד שישלמו העם קיעותיהם בשעת הקיעות אסור לספר דבר ולנאת לחץ כדי שלא יפסק לבו סן האבולות (וכן כל) [וכל] שכן לשוח עם הגביר: הלכה ח בתפלת ערבית אין אדם שומע לחבירו ספני שהן מתפללין בחדשה ואין אומרים לא בירו ולא ידע שם:

פרק תשעה עשר

הלכה א אבל בתפלת שחרית אדר המזכירים והפסוקים אלו אסור בידע ברכו בקל נסוך ואין מניחין קדוש ואף לא קריש אבל בתפלת המנחה אסור קדוש וקריש: הלכה ב ובראש השנה אסור כל העמים תקעו כף (חללים טו) ביום המזכירים ברכי נפשי (שם ד) [א] וסמך מעקים קראתך ה' (שם ד)

(י) כמ"א סק"ה, עה"צ לנכד נרוך דין האמת קודם שקורין במורה (כ"י לבוש שלי"ה), ובדרכי משה כתב שאין נוהגים כן, וטוב שהקורא יאמר אותו בלא שם ומלכות ע"כ, ועיין במתלה"ש וידע אפרים דיאמר כן בין בקריאת איכה ובין בקריאת, ויזכרו בלחש (לבוש), שפיר אפרים שער ח' סעיף צ"ט), ובספר מועד לכל מי סימן י' אות ע"א כתב דמחזיק טוב יפה שפיקה לא יאמרו חפילו בלי שם ומלכות.

שאלה רמז מח מנ נא עא

וכפוף ופמו למטה שמעתי הטענות והתשובות שכתבו
לדוד נדדס בביטולו וקיומו מערכת ומע' כהד' לטע' ועם
כי גם כעמי יכלא מסה כזה ולא מנאיתי בו טעם לטעם
מחמת קצת השמעות שמתעורר עליו. מכל מקום כיון
שמעתי התשובות והדאמת לא נבעל כער בעמתי האסור.
כי לא פורש בספרו שפוסקי' כאחד דקדק מעלתכם
בכתביהם. שכן לי להדגש ולהבדיל עליוש ואם ש' יסבב כעמל
הבערת אפ קטועה ומחלוקת בין יידי הקהילה הדבר מקור
ללב ידאי ה' ההלבים בדרכיהם דרכי מעם. לפיכך הפקד
מנוס כבוד פכר השלטת ולבאר הדע במיטעו. ולהתנהל
מערכת באחד עד ימשך הלכות בעבודות האלה. למעלה
האופנים הנאותים להקדים כולם מדעתם וראיותם אל הנד
מיותר טוב.

והנה מדי דברי פה שכתב שערך עם שם האחים של
כהד' למנו הא' בעמך הא' גליתו להם דעתי החלטה
כמו זה שכתב אר נאשכ בעיני הדבר האחד והדבר השני
קוד על זה מה אשר נכח חסדי ה' על הקהילה שהיא להמנאל
לפניהם ובאחד אותן לקצק ולראש על שיתורש ועל העבודה
אנו כערכו דבר אופכו ומדעם המושלם באכזה יראה
ועמה מכני ותלמידיו של אהרן אהרן שלום ואהבה את הכריות
ומקדש לתורה וכל שכן שאל על כולן איש גדול לחם על
כבודו. ולהשגיכו בעיני כל הקהל לתועלת הכלל והפרט.
וגם האחים הא' הסכימו לדברי באמנם שכן יפה להם נד
שבתם ויביה יתדע מדעת להם מול מערכת בהכר טוב
מדותיו המעלות. הן אהב ומשיכו עליו תמיד מה של חסד
ויקביו כיניהם אהבה ואהבה:

שאלה רנ

לדבר ה'ל

על הקבוצה העשית בקק אחד שלא לשמח בעממם הללוב
בג הקבות ממה שכתב שהם באותו קהל מקדס.

תשובה

ואף גם זאת בדבר ההסכמה על מהם
מעמם הללוב כיון שכבר כתבתי
ובמאמר ואין כזה דין פשוט. דעתי החלטה מטה שלא
לערכב לב הח ידע ולא לכתור ההקבוצה שהיא אינה אומרת
לאיה יחד ותיק ומדקדק כפי בונתו. וליתורש לגיטל הללוב
כבית או בתוך סוכתו כמנהג קצת המדקדקים קודם כולם
לבה. ושאר הנעממין בשעת ההלל יעשו כפי ההקבוצה
ולאיה ודקה תשכ להם משמחתם הטובה לתכלית השל
ואם יראה כעניינם בעמך הקודם של פת לעשות קורת
רוח ליומו האיש שהיה לשעבר ממך סת על גבי לתת לו
באותו פרק זמן מזה הארת בשאלת סת כגון אחשו
בעוד מקדק בו וגללתו חלף עבודתו לשעבר איש על מקדמו
יבא בשלום: שנת תשי"ב:

שאלה רנא

לכבוד משה שאלם לוי. למדריה.

אם כהיתה בולטת ושלמה. מה אכל לדבר להפיק ולהחסיק
על העצמות והראיות המעמעות אין לדין אלא מה שענין
ראות ועמי לא ראו וכמו ור נאשכ להעלות במשכתי שאלם
צורת הקמם הפממיות מעמית בולטת בתיקנה למה לו
לפועל פתה להדכות לרשן עמל ויגיעה לצור צורה בתוך
צורה. ולבסוף בפרטף החלטה דהיינו המאשקרה הזה כי
כן אמרתי בלבי כיון דלעמך דמא ליבא פלוגתא וזה שדעה
כבר נעשה דבר שפתיים אך למותר.

ולא אכזה ממעכת כי מעולם מנעור הייתי בקדמי
על עשיית הדיוקנאות הללו של ספורי תורתנו
הקדושה לא מחמת דין מעשה הנורה למו כשאלה שלמה
לא מפני מהם לזול הקדשים אשר דמון איתם כמלאכי אלה
וכמעט אין עין שלם היתה שולטת להסתכל בהם ואך
נערך איתם כמעשה ידעו בחפצו כל האדם כוזב בצורת
מדומית כעמית כחובות ומשמתת כל אחד לפי העולה על
דעתו. באותו פרק. באותו מקום. ובאותה טעה. מבלי
שום תועלת ותוספת תבונה על התורה ועל העבודה
המשמשים ש' ו' מן התוכחות הדמיות. כפסוק ויתעברו בגוי
וכו' ובכן איש קנני למליך ואל אל דברתי ימנו כמעמלי
שאר תורתו התמימה לעשות הטוב והישר בעיני ערל
ויתור תורת מערכת כרח עול ושלום:

שאלה רמח

לכבוד הרב בנימין הכהן לרינג

דקדק על ל' ב' ס' שפתי כהן ט"ד קי' שעב על דין סף
טומאה לנאת.

תשובה

ועל של עתה באתי להשיב בקצרה
ולהסכים לדעתו הרבה מהא שכתב
ב' ס' שפתי כהן ט"ד קי' טעם דכתש הקממיות לביט שהות
בתוכו. אף על פי שהם טומאים איש לא טומאה דדיב.
הימ דווקא כשכית שהות בתוכו פתום מכל דדע וטומאה
שאר הכתים הקממיות היא אקרה מעמם סף טומאה לנאת
דאליבא דרח הפוסקי' הוי אקרה מדרבנן. וזה שכתב
הרב הנו' שם בשמשך דבריו וז' ואל ראיה לא טומאה דרבנן
כדאיתא בעור קי' זה ופוסקי' וכו' וכששכית שהות בתוכו
פתום מכל נד מו ליבא דכתים הקממיות לה אלא טומאה
מדרבנן פתום סף טומאה לנאת וכו' עד כאן. כל' דבהכי
מוידי היתר פסקן שלא להקין הכהן השוכב שם ואעיקר
דדמי' קאי כאלו תבא ויהי מפרש אף על פי דהשגרת
לישני' איבא נעמם קצת:

שאלה רמא

להדב ה'ל.

פקפוק על מהם קק אחד שכיח טכ לשם הפת כעת
קריאתו כניכור על גב איש השמש הכפוף ופמו למטה:

תשובה

וינל דברת מהם שיות סת לקחת
בו כניכור כשם טכ על גב איש מטה

או"ח סי' תרי"א: ראה גם סי' צג.

קפה (א"ח ס"י תרטי) רב נטרונאי.¹¹ וששאלתם יכולין הצבור להחליט בראש השנה וביום הכפורים כל נדרים שנודרין משנה זו לשנה אחרת. תשובה: נדרים אין נשגית בשתי ישיבות היום ממאה שנה,¹² וכך אמר מ"ר רב יהודאי¹³ גאון נוהאר (בעלמא) [דעלמא], "דאנן לא גרסינן נדרים ולא דעינן לאסר ולהתר בה, לא נדר ולא שבועה". ואין נוהגין לא ביישיבה ולא בכל מקום להת¹⁴ י-ר נדרים, לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, אלא שמענו שבשאר איצות אומרים כל נדרי ואסרי, {אבל}¹⁵ אנו לא ראינו ולא שמענו מרבותינו.¹⁶

הניזקן פרק חמישי גימין

בה

עין
בשם

קִיָּלָה שְׂמִילִין - דְּרֵשׁ שְׂמִילִין חֵן מִן הַבְּרִטָּה קִיָּלָה קִיָּלָה בְּדִמְיוֹ
בְּחִסְדָּה בְּחִסָּה (דף ס:) אֲרוֹחַ בְּרִטָּה וְחַס אֲרוֹחַ בְּקִיָּלָה: וְדִרְשָׁה -
מִה אֲרוֹחַ דִּמְיוֹ שֶׁכֵּס בְּגִמְלוֹת י' בְּחִסָּה בְּחִסָּה כֹּה ג' וְדִמְיוֹ מ'
מִה וְחַס י' לֹא הָיָה עֲבִיד אֲרוֹחַ כֵּס וְדִרְשָׁה בְּדִמְיוֹ מִה אֲרוֹחַ בְּחִסָּה בְּחִסָּה
לֹא שְׂמִילִין כֵּס לֹא שְׂמִילִין כֵּס חֲדָה

[illegible]

לחוב (חליט סה) לז חסולה בזהם סלה
אופר מוכותן הז בופין מן סה :
בליז דוטשער . טרחק עלוק

[illegible][illegible]

六

३३ गण

87 3

अप्राप्त

Figure 10

30 573

6. **End of the world**

63

בבל חזקו שפסדו עליו. כי רחל סגנה נשמה פדיון עמין ויהי
 על כדי ויהי כדאמרינן פדיון בבלה (על דף מה) גבי חכר
 נשמה וזה נצו לעשרי סוכים, כלל הוא רחל קטלה ואי נשמה
 ויהי נשמה יס: **אמר** בסוד קה: אלהה מן קה כדאמרינן

[illegible]

לֵאמֹר לְחִבְרָה הָאֵלֶּה נִתְּנָה אִמְךָ לֵאמֹר לֵאמֹר
אֵלֶּיךָ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת אִמְךָ נִתְּנָה
אֵלֶיךָ פִּסְתָּהּ וּפְלָגָהּ אִמְךָ לֵאמֹר לֵאמֹר לֵאמֹר
בְּיָדֶיךָ אִמְךָ שְׂמָלִי מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
לֵאמֹר לֵאמֹר מִכָּל בְּנוֹת עַמִּי אֵרְבַּע מֵאוֹת בְּתוּלוֹת
אֵתָּה הָאֵת הַזֶּה אֵרְבַּע מֵאוֹת מִלִּפְתֵּי הַתְּעֻקָּה וְכָל
אֵרְבַּע מֵאוֹת הַתְּעֻקָּה שֶׁל בֵּית רַבִּי וּבִשְׁעָתָה אֵיבָה נִכְסֵיהֶם
בְּחִשְׁבִּיהֶם וּבְשִׁבְרָה אֵיבָה וְלִכְסֹחַ טִרְכֵם בְּסִפְיָהֶם
מֵעַשָׂה בְּרַבִּי הַזֶּה בֶּן תַּנְיָה שֶׁהָלַךְ לְטָרֵךְ נָחַל
אֶדְרֵי שֶׁ בְּבֵית הָאֲדוֹמִים יָפָה עֵינֵי וְסוֹב וְחַי וְקַחוּצוֹתַי
לְךָ תִּתֵּן מִלִּי מִחֶם רַבִּי הַזֶּה אִמְךָ אִמְךָ אִמְךָ

הלא ה' ו' חפצני לו ולא אם בודדיו הלך ולא
אל העבודה שאני ו' מבואר עד שאמר בכל ספר
בה ולא היו ימים מעטין עד שזוהר הוראה בישאל
עשה בבני ובבני של ר' ישעיה בן אלישע ששבו
ר' יש' ל עבר שאין כחיו בכל העולם וה' אמר
שואם זה לזה ותלך מולדות הבנים לחד זה ישוב
בן כהנים גדולים אשא שפחה וזאת אומרת אני כסת
שעלה עמד השדר הכזה את זה תפלו זה על זה
אלה אני בוכה עני עני יודעה מים אמר ר' לקיש
ל צופין ביפיה בת פניאל בתו של סן נחל ששימש
בישה שבעה חלקים והציאה למסרה בא ארם אדחיה
ריסא אם אתה רחמ' ליסח סח שואו ביפיה בבלי

פרה א ב פיי פיד פסל
 פסן פלגס ב פיי
 פערס פסל פערס
 פערס פיי פערס
 פערס פיי פערס
 פערס פיי פערס
 פערס פיי פערס

בבית המדרש
בבית המדרש

אין פאר אים צו געבן
אין אים

מצעדים בח"ד

[illegible]

[illegible]

והתבאר לו שד"ס נשחט דרשה דר' יוחנן ש
 לה היום דר' אורי באלו תלמודי שר' יוחנן
 ששם לו אלה כל חכמה וזהו ה

השפוט וישראל ולמחרת נראה בני דודא ודבארה הי' שם המסכן ו המהנה דודא
החלש לו המנהה הא' פל מלאה רשעה דקדא ובעני היה נראה ליכא המסוקס

סענא דמא' הרשע דמנא' ל' שלום הא' קדס סאן דרש' נ'ך :
הלכה ה' מתני' קין קדס לני - עמא' בני עמא' אכא וסג

ספדא
הש'ם

המטה	ישיבת הענין קר הלא דבספק הקדש	בבלת ורדך רבי יודשע לבודק כיון ששמי	מחד לנדרן : וזו בא תמידה נכדו זה
בני י	החיל הבדל ומהו : כנס יאחז ואלה	החזון	בא תמידה נכדו : חסד : לר : וזו
השני	יחזק וישטל ומהו : חסד : לר : וזו	החזון	בא תמידה נכדו : חסד : לר : וזו

הלכה ה' * כְּתוּב קֹדֶם לָלוֹא לְדִי לְיִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁכָּן מִשְׁכָּן לְנִתְּחִין נִתְּחִין לְעַד וְעַד
מִשְׁכָּן הַמִּלְכִּים מִשְׁכָּן הַמִּלְכִּים וְעַד וְעַד

קדם לבית אב בית אב קדם למרכל והמרכל
קדם ליזכר יזכר קדם לכתן היום כהן הדיוט
קדם לזכר יזכר קדם לזכר יזכר קדם לזכר יזכר

כבר היה לבד תורה ומסכתה ובסוף נגעה לו
במחנה כל כך למה בשביל החמור את רשעים

[illegible]

בין קמצא ובין בן קמצא תרב מקדשא אמר רבי יוסי
ענותתו של רבי זכריה בן אבקולס שרפה את ההיכל.

דבר אחר מה היתה יקרותו לא היה אחד מהן מוליד
חסר וכעל מוס.

ד. מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לברך גדול
שברומי אמרו לו חינוק אחד יש בבית האסורין בקלון
הלך שם ראה חינוק אחד יפה עינים וטוב ראי וקווצותיו
סדורות לו עומד בקלון עמד על פתחו לבדקו וקרא עליו
הפסוק הזה וישעיה מכ. כד. 'מי נתן למששה יעקב וישאל
לכזוים' ענה החינוק אתרו 'הלוא ה' זו חטאנו לו ולא
אבו בדרךיו הלך ולא שמעו בתורתו' פיון ששמע רבי
יהושע קרא עליו 'בני ציון היקרים המסלאים בפד' וזלגו
עיניו דמעות ואמר מעיד אני שמים וארץ שמבטח אני
בזה שמורה הוראה בישראל והעבודה שאיני זו מבאן עד
שאפדנו בכל ממון שיפקדו עליו אמרו לא זו משם עד
שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטים עד שהורה
הוראה בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע.

רבתי נ

ביום השמיני

מסיקתא

(ממך) [סחל ציך] יצאו אילו אמר לי וסלבים סמך יצאו הייתי אומר
על השבטים אמר. לא אמר לי אלא סחל ציך על בני בניי אשר על אפרים ומנשה סנ).
אמר רבי יהודה הלוי ברבי שלום אם אין אתה לסר סכאן שהם קהל גוים סן
הפרישה אתה לסר ויאמר אלי הנני ספרך והרביתך ונתתיך לקהל
עמים סד): דבר אחר גוי וקהל גוים גוי זה בנימין. קהל גוים זה
אפרים ומנשה. וסלבים סחל ציך יצאו זה שאול המלך שעמד מבנימין תחילה
למלכים שנאמר והי איש מבנימין ושמו קיש בן אביאל (שמואל ח' ט' א'). ובין
שניכם ועשאם שבטים התחיל אומר על עסק רחל אשר לו למה לא נכנסה לקבורה
(אמר) [עמד] סס) שהיה יוסף מוצר על הדבר מאד. התחיל אביו משיבו עליה אני
כבואי ספרן אין כתיב כאן אלא ואני כבואי ספרן (נלשתי פס ז') מהו
ואני אמר לו היך כשם שהיית מבקש שתכנס אמך לקבורה כך אני הייתי מבקש
הדא היא דכתב ואני סו). [מתה עלי (סס) מהו עלי עלי הייתה מרחותה:
דבר אחר עלי שחמרתיה שלא הייתה לי נחת רוח אלא היא סו) מתה עלי
שחמרתיה. אמר לו ששא מה שלא הכנסת אותה לקבורה ששא עונת נשמים הייתה.
אמר לו לאו בעוד כבדת ארץ לבוא אפרתה (סס) בין ססח לעצרת היה
בזמן שהארץ מנופה והולכת ובאה כבורה שיכולים (סנז') [להלך] סס). אמר לו יוסף
נזור עכשיו ואני מעלה אותה וקוברתה. אמר לו יעקב אין אתה יכול בני שלא
קברתיה שם אלא על פי הדיבור שאף אני בקשתי להעלותה ולקבורה ולא הניחני
הקדוש ברוך הוא שנאמר ואקברה שם (סס) מהו שם על פי הדיבור סנז'). ולמה
הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם ואינם מועילין להם ובין שהם
הולכין בדרך הם באין ומבקין קבורת רחל והיא עומדת ומבקשת רחמים סן הקדוש
ברוך הוא ואומרת לפניו רבנו של עולם שמע בקול בבייתי ורחם על בניי או תן לי
האזיני שלי. מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה סנין שכן כתב בכי
תמרורים רחל סבכה על בנייה (יעיף ז'א יז') וכתב ויש תקוה
לאחריתך [נאום ה'] ושבנו בניי לבולס (סס ספ יז') הרי פייסו למה
לא נכנסה אמו לקבורה ס). עשה את בניי שבטים סל) התחיל יוסף מקרב את בניו
אצל אביו כדי שיכנסו שנאמר ויקח יוסף את שניהם אפרים בימינו

י"ב
10

מעשה (הוא) חסד דעסע נאך
ט" קטשע פוהאן ל: ספורי מיספרה
ופי קפי. רבי יצחקאל חמד
חסי' בעורס ונעשת נאח ט" קטש
לע מד ופוחאן ל ונעשה עמ וט:
ט

ראן רע אמר ר' אבא ועוד יפה קרני :
ביתג' פוהאן לארס בכבוד עצמ ובכבוד
בניו אמרים לו אילו היית יודע שלמד
אמרין עליך כך היא וחסד של פלוני
מגרש את נשיו ועל בעותך ידו אמרין
אלו להגרש ואמר אילו הייתי
יודע שכן לא הייתי נדד הי' מחר: *קנע שאני נשאל את פלוני כעודה
הי' היא נאה שחיה ודרי היא לבנה קערה ודרי היא ארוכה מחר בה
לא מפני שזיא כעודה ונעשה נאה שחיה ונעשה לבנה קערה ונעשה
ארוכה 'אלא שהגיד מעות ומעשה באחד שגד מבית אחריו הנייה
הבניסה לבית ר' ישמעאל ויפה אמר לו ר' ישמעאל בני מוז נדחת
אמר לו לא התחיה ר' ישמעאל באותה שעה בבה ר' ישמעאל ואמר
בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מעולתן וכשמת ר' ישמעאל היו
בנות ישראל קנה ואמרות בנות ישראל על ר' ישמעאל
בכניה וכן הוא אמר בשאל בנות ישראל (ט) על שאל בכניה :
גמ' מעשה לסתור חסדי מחסא ודכי קרני ר' ישמעאל ואמר

התקדש לי כוז וזף על גב דכפרין
הקדקד גבי שבעה לא קר חסד
סמאל דלא סתיה יומה לי חר
סמאל ומה לי חרי סמאל חסי' חסי'
כין וקלי ודרי אחריו אליה
דרי' בסוגיא דקדקין נקדין סתיה
וק פסק ר"ח והסמאל וז' :
סמאל' קנע יין סמאל' סתיה
רע למעשים חסד במזמן. בלא פסח
כלל וכן עמ חסד נסגרי בלא
פסח כין דלא נחסון מעולם למזמן
ולספרי וכבר נסגרי זה כפרק ר'
מדיס (גמ' ט:) בס"ד: גמ' ויפסק
לי חסד רע. לל למיך שהמזמן
יפה למעשים חסי' לא יא יפה כין
דלא כי רע חסד במזמן סגרי
הא סתיה נסגרי סתיה רע למעשים :
ועוד יפה קרני. חסד דלין רע

רשימות חוברת צד

10

וזהו ענין שצריך לעשותו (לא ע"י שליח, אלא) בעצמו, גם אם הוא
זקן ואינו לפי כבודו — כבסיפור הנ"ל שכ"ק אדמו"ר נ"ע הלך בעצמו
לנחם את האבלים,

ומוסיף, שפעם גם החפלה שם מעריב — כידוע שחפלה מעריב
אינה דומה לתפלה שחרית ומנחה להיחנה בזמן הלילה, המורה על
החושך כו',

והשתדל בעצמו בכל הקשור להביא לנישואי הבנות, ועד שבעצמו
הלך לקנות כל הנצרך להיתומות — להלבישן ולקשטן כו', כסיפור
חז"לי ש"הכניסוהו לבית ר' ישמעאל ויפיה (קישטוהו והלבישוה) ..
באותה שעה בבה ר' ישמעאל ואמר בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות
מעולתן". והיינו, שגם כאשר "העניות מעולתן" — שזהו כללות המעמד
ומצב דומן הגלות, שלא זו בלבד שאין זה באופן ש"מלאכתן נעשית על
ידי אחרים", כמ"ש "ועמדו זרים ורעו צאנכם", אלא עוד זאת, שנעשה
גם מעמד ומצב ש"עניות מעולתן" — הרי האמת היא ש"נאות הן", אלא
שצריכים לקשטן, ואז רואים ש"נאות הן" גם בחיצוניות, אשר, ככל
הדברים האלה כן הוא גם ברוחניות הענינים כו',

ומסיים שעלה לו בסכום של כמה מאות רובל — שכזה מודגשת
ההשתדלות לפעול השידוך ועד להנישואין גם בממנו, נוסף על הטירחא
בגופו ובנפשו כו'.

אמר חסד
שחיה ונעשה
כך אמר ר' אבא

מדרש איכה פ"ג ס"ה רבה

דבר אחר ישיחו כי ישיב שער' אלו ישראל שהם
יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ונגינות שותי שקר'
מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת
תשעה באב יושבין וקוראים קינות ונהי באיכה.

השביעי במדרשים זה יום טוב הראשון של פסח
דכתיב בו (במדבר ט. יא) 'על מצות ומדרשים' ה'רני לענה'
מה שהשביעי כליל יום טוב הראשון של פסח ה'רני
כליל תשעה באב לענה הוי ליל יום טוב הראשון של
פסח הוא ליל תשעה באב.

מדרש איכה פתיחתא יח"ט רבה

יח. רבי אבין פתח 'השביעי במדרשים' כלילי הפסח
של יום טוב הראשון 'ה'רני לענה' בתשעה באב ממה
שהשביעי כלילי יום טוב הראשון של פסח ה'רני כלילי
תשעה באב לענה הוי כלילי יום טוב הראשון של פסח
הוא לילי תשעה באב ועל זה היה מקונו ירמיה 'איכה
ישבה בדר'.

יט. רבי אבין פתח (דניאל ב. כא) 'והוא מהשנא עדניא
וזמנא' אמר ירמיה לישאל אלו זכיתם הייתם יושבים
בירושלים ושותין מי השילוח שמימי נקיים ומתקיים

ה' משה ה'ו' ט"ז' ניסן, חוקר הג'ר
(ירושלמי, חלק א') דף ק"ג-ק"ד

שאלה ג.

כת"ר ביקשני לחו"ד בענין נכרי, לשעבר חבר פעיל במפלגה
הנאצית הידועה לשמצה ויש להניח שבעצמו השתתף במעשים
נפשעים. וכעת חזר בחשובה ורוצה להתגייר — אם מקבלים
אוחו.

תשובה

אם לדון מבחינה אנושית בכלל ומבחינת הכבוד והרגש הלאומי בפרט,
פשוט וברור שאין המצפון מרשה להודקק לו ולענות לבקשתו בחיוב. בר"ש
כזה אשר ידיו דם יהודי מלאות אין מקומו במחנה ישראל. כי אם טמא טמא
יקרא לו ומקומו הרחק מבית ישראל, ואיך קשה הדבר להכריז עליו: אחינו אתה.
אבל מבחינת ההלכה היבשה אינני רואה כל מניעה מלקבלו. הנה
קין, הרצוח הראשון בחולדות האנושות, אמר לפי המדרש בב"ר פכ"ב עשיתי
תשובה ונחלשתי. ועי' במד"ר שמות יט ד, אמר איוב בחוץ לא ילין גר.
שארין הקב"ה פוסל לבריה אלא לכל הוא מקבל. השערים נפתחים בכל שעה.
וכל מי שהוא מבקש ליכנס — יכנס. ועי' בשו"ת בשמים ראש המיוחס
לרא"ש, שכתב בסי' קצו שמכל האומות מקבלים גרים ואפילו מורע עמלק.
ועי' בש"ס גיטין נו ובסנהדרין צו, שמנירון הרשע יצא החנא רבי מאיר.
ונבזראדן רב טבאים, אחרי שהרג ושפך רבבות יהודים החפים מכל פשע.
עשה תשובה והתגייר, וחז"ל לא נרתעו לומר. נבזראדן גר צדק היה.

לכן אם בית הדין משוכנע שהוא התחרט בחרטה גמורה חזר בתשובה
שלימה, מתאמץ בכנות להכנס תחת כנפי השכינה ולא מסתרת איזו כוונה
של הנאה אישית או קבלת שררה — אין מצד ההלכה כל איסור לקבלו
לחיק היהדות.

טז. 'מחטאת נביאיה' רבי יודן שאל לרבי אחא היכן
הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים אמר לו
לא בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים אלא בעזרת כהנים
ולא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל תמן כתיב
(ויקרא י"ג) 'ואיש איש מבית ישראל אשר יצוד ציד חיה
או עוף וגו' וכסוהו בעפר' ברם הכא כתיב (יחזקאל כד. ז)
'כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו לא שפכתהו
על הארץ לכסות עליו עפר' וכל כך למה (שם. ח)
'להעלות חמה ולנקים נקם נתתי את דמה על צחיח סלע
לבליתי הפסות' שבע עבדות עברו ישראל באותו היום
הרגו כהן ונביא ודון ושפכו דם נקי וחללו את השם
וטמאו את העזרה ושבת ויום הכפורים היה וכיון שעלה
נבזראדן חזייה לרמיה דזכריה דתהו קא רתיח אמר להון
מאי האי אמרו ליה דם פרים וכבשים אייתי פרים
וכבשים ולא אידום אייתי כל מיני דמים ולא אידום אמר
להון אי אמרתו לי מוטב ואי לא אנא מסריקנא לבישרא
דהנה אינשי במסריקין דפרזלא ולא אמרו ליה והשמת
דאמר להו הכי אמרו ליה מה נכסי מינך נכייא כהנא תהו
לן והנה מוכיח לן לשום שמאי קבילו לא קבילנא מיניה
אלא קאימנא עילוייה וקטלינן ליה אמר להון אנא פייסנא
ליה אייתי סנהדרי גדולה שחט עילוייה ולא נח שחט
סנהדרי קטנה עילוייה ולא נח אייתי פרחי כהנה שחט
עילוייה ולא נח שחט תינוקות של בית רבן עילוייה ולא נח
גחין עילוייה אמר לו זכריה טובים שבועמך אבדתי רצונך
שיאבדו כלם לאלתר נח והרהר נבזראדן הרשע חשוכה
ואמר ומה מי שמאבד נפש אחת מישראל כך כתיב בו
(בראשית ט. ו) 'שפך דם האדם באדם דמו ישפך' אותו
האיש שאבד נפשות הרבה על אחת כמה וכמה מיד
נתמלא הקדוש ברוך הוא רחמים ורמו לדם ונבלע
במקומו על אותה שעה הוא אמר 'מחטאת נביאיה עונת
כהנייה השפכים בקרבה דם צדיקים'.

Joseph A. Polak, "Forgiving the Germans:
Parables and Dialectics from Halakha"

176 Jewish Law Association Studies VII: The Paris Conference Volume (1994)

"Were we to base our ruling on humanitarian concerns, or for that matter, on national honor or sentiment, then surely [there would not be any way to meet this request]. Such a person, whose hands [are stained] with Jewish blood has no place in the [Jewish community]. Indeed, "let him be called 'unclean, yea unclean'" [Lev. 13:45]; let his place be distant from Israel. How difficult ... it is to entitle him 'our brother'.

"Yet from the perspective of the dry halakha I can find no barrier to accepting him. Behold Cain, the first murderer in human history, (according to Genesis Rabbah 22) crying, 'I have repented! I have separated!' Exodus Rabba 19:4 describes Job's reference that 'the stranger shall not remain outdoors' to mean that the Holy One, Blessed be He, does not invalidate a human being, He receives everyone, the gates remain forever open Does the Talmud not relate that R. Meir descended from Nero ...? Did not Nebuzaradan, slaughterer of Jews, repent and convert (B. Sanhedrin 96b)?

"If the Court is therefore convinced of his utter remorse, of his complete repentance, of [the purity of his motive to convert], then there is no halakhic barrier [to his conversion] ..."

קב

עור • (ס"ח) :

א.מ.י. כ"ח
 שנת ה'תש"ח
 תש"ח
 (יחידים, ש"ח)

הוצאת דבר והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

פירוש מסכת אבות

אשר חבר הר יחודה קי"א בכ"ר
שמואל לירמ"ה ספרדי זל"ה
וקרא שם הספר הזה

לחם יחודה:
הוצאת דבר והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

נרפס בסביוניטה

תחת ממסלת סלחן וספיסאנו נחנא
קולונת יוס' נטת סקנן וכנדי
כער מביח פואח חלא:

פ"י כנאי כחדי כדשם קוראליה אל"ל קלד כדשם מנחם:
מכת ואל פ"י ינכד אקד וינכד וינכד וינכד
לקסל עמים: לשם קסן:

[illegible]

31. Fine wine, good bedding and household items, nicer things have not been seen, the best grain and flour -- all of it was carted away. Also many important sacred books,²³⁴ which are priceless and that would thrill a (Talmud) teacher²³⁵ were thrown in²³⁶ the dirt. The streets were littered with them (sacred books).

וגם יינות רבים וטובים. טוב למשתה ולמראה נחמדים. וספרי קודש החשובים. המשמחים לשון למודים. כולם נרפסים ויפה נכתבים. רבים אשר אין להם ערך. שמורים בכל וערוכים. היו מפזרים הרשעים על דרך.

32. How great must have been our sins,²³⁷ even if we did not want to admit it. The thugs built a big fire and burned all the sacred books.²³⁸ On it they cooked the smoked meat they stole from us. It was the rebel leaders²³⁹ who did this and eventually they got what they deserved.²⁴⁰

ולגו עיני דמעות. על מעשה הרשעים המזידים. הציתו אש לעשות רעות. ושרפו בו את הספרים הנכבדים. על גביהם בשך יבש צלו. אשר ברחוב היהודים לקחו. גזלו שרפו גם אכלו. האח האחזק צעקו וישמחו.

Hillel of Verona

חמרה גנוזה

19

השי"ת כך. מה האמר ברבינו משה שהיה משנה למשה רבינו שבחיהו והוציאו עליו שם רע ומינות וכפיר. אי שמים אי לואת יסלח להם סלה. הלא חראה מה שנאמ' בירושלמי ר"פ החובל שדרשו ע"ה על מקרא שאמר ישור על אנשים ויאמר וגו' ואז פדה נפשו ויעבור וגו' במה דברים אמורי שלא הוציא עליו שם רע אבל הוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית. וחשעם בעבור שהוצאת שם רע הוא כתב שאינו נמחק מדור לדור. ולכן אחי אל תחמה אם ענש חשי"ת את חורת בני צרפת לכבוד רבינו משה ולא נשא פנים לס' התלמוד שלהם וישקף עניהם בעמוד אש וענן עד שהרעיש עליהן כל הנלחות. ואז נחחדשו הנגירות הגדולות את הקהילות הרגו יותר מנ' אלפים ואת ספרי התלמוד שלהן כולם נחננו לשריפת ולמאכולת אש ואז יצאה הנגירה שלא ילמדו עוד ספרי תלמוד כגלוי עד היום הזה. ואם חשאלני מי יודע שאותם הנגירות היו בעון שריפת המדע והמורה. אע"כ הנה האות והמפתח שלא הפסיקו מ' יום בין שריפת ס' רבינו לשריפת ס' התלמוד וכאוחו מקום עצמו נשרפו כל הספרי והפירושי שנמצאו בפרש ונתערב אפר ס' התלמוד באפר ס' המדע והמורה כי עדין היה האפר במקום. וזה דבר אמת וגלוי לכל העמים יהודים וגוים לאלתר ידעו הכל כי דין שמים היה וממרום שלח אשו על אשר שלחו יד בספר הקדוש. והר' יונה הגדול מברצלונא ז"ל היה ראש וקצין על כל אותם הרעות הגדולות שנעשו בצרפת. ואז נמס לכבו ולבב כל עזריו. וקיבל עליו ללכת ולחשטת על קבר רבינו במנן עשרה ולבכות על קברו ו' ימים שימחול לו על אשר מעל בספריו והורה בפיו בפני כל העם. ואמר כלשון זה הגני מכת על פני ובוש ומתחרט על אשר פערתי פי נגד רבינו הקדוש הר' משה בן מימון וספריו. והגני מורה מלב ונפש ואומר משה ותורתו אמת וכולנו בראין. ואני מקבל עלי מעכשיו ללכת לחשטת על קברו במנן עשרה וללכת על קברו ו' ימים ולומר בכל יום חטאתי לאלקי ישראל ואל ר"מ אבן מימון שדברתי והעויתי נגד ספריו. כלשון הזה אמר בבתי"ל של פריש ולפני הקהל הנותרים מן הנגירה ויצא משם ובא לו במונפשליר עירו ואמר בן בבתי"ל של ברצלונא במעמד כל הקהל ואז נפל פחד רבינו על כל הקהילות וכל מי שפער פיו נגדו קיבל דין שמים עליו. וחר' יונה קבע ושיבתו בברצלונא ובכל הלכת והלכה היתה מוכיר מחבור רבינו משה ואמר ורבינו משה כתב כך בחיבוריו ונראה לו דבריו ולא חלק עוד על סברותיו. אמנם עם כ"ז נענש בעבור

יט

חמרה גנוזה

שנאה וקנאה כיניתם ולא חיו יכולים לתקנם איש מאתו. ולכן מצאה כת אחת חואנ' על האחרת באמור הם מיני ועוסקי' בספרי מינות ותולידו עמהם כמה וכמה כרכים מס' מדע וסורת ותלכו אל צרפת והלשינו את הכת האחרת לפני חכמי צרפת בדברי מינות וכפירה ושהם עוסקים בספרים פלוגיים שרובו דברי מינות והוציאו וסרא בהם לפני אותם החכמים ופירשו לננו ולביון כרצונם. ואותם החכמים המשולחי לא דקדקו בספרים ונחנו אוון אל אותם המדברי והחליטו נזירתם לכער ס' חמרה ותמדע ככל אשר ימצאו שם וכל ההוגה בהם יחרם הוא וכל רכושו ויבדל מקהל הגולה. ולא היה דיים בזה. אבל נרצנו למאכולת אש לעיני השמש כר' אותם הכרכים. ולא דיים בכבערה לבד. אמנם עוד האש אשר בה שרפום הבעירוהו מן הנר הגדול שתיה דולק בכית הכור הכומריא הגדולה של פריש לפני המוכה. והכומריים הבעירו אש ונתנוה אליהם ונר. ונשרפו הספרים ברחוב עיר פריש לעיני כל העם וכל זה עשו לחשמי' קול שאין הכפירה והמינות ולחכות ספרי רבינו ושלחו הנדריים והנגירות בכל קהילות פרוכניצא וכו' נרצנו חרב הורה האיש כאחיו ברוב הקהילות וחריו הרעה הולכת וגדלת עד ששתי הכיתות נלחמו במונפשליר בחכה ופצו והוציאו שם רע ולעזים מגונים וכת המורים במורה צדק נפלו בפה יקושיו כי שכרו עירי שקר נגד הכת העלובה ותעידו עליהם עריות רבות ורעות לפני שופטי הארץ וחוומו ובכן נרצנו בקציצת לשונות ונחכנו יותר מעשרה לשונות של טובי הכת המורה במורה וידע ח' עבדיו וזעם את אויביו. והנה שזור בפי כל שחו בשמים פיהם ולשונם תחלך בארץ. ועתה אשוב מה שנעשה בעיר פריש מה קבלו על ככה ומה הגיע עליהם. ה' משמים השקיף ויקנא לכבוד דבינו הקדוש ולכבוד ספריו. וישלח בקהילות צרפת תרון אפו וחמתו. ולא נשא פנים לתורהו. ואל תחמה ע"ז לומר איך לא נשא פנים לארץ ומאחיים ס' תלמוד ואגדה בעבור המורה והמדע. הלא תחשוב כי רבינו משה היה כמעט משנה כדורו אל משה רבינו וצדקת כל הדור היה תלוי בו. ואותם הנסתרים כונו לכיושו ולחוציאו עליו שם רע שלא לשם שמים. ולכן חרת אף ח' בהם שהרי אמרו רבותינו ע"ה בניטין פרק הנוקחן אמר רבי שמעון בא וראה כמה גדולה כוחה של כושה שהרי סויע הקב"ה את בר קמצא ותתריב את ביתו ושרף את היכלו. ואם על בר קמצא שהיה קל אחד כדורו והיה ע"ד סעודה תקפיד השי"ת

KINNAH IN MEMORY OF THE MARTYRS OF CHURBAN EUROPE

by Rabbi Shlomo Halberstam, shlitza, Bobover Rav

זכורנו נא Remember, please, and lament, O all of Israel,

let your voices be heard on high.

For Germany has destroyed our people, during stormy days of the World War; for killings, horrible and cruel, with starvation and thirst.

For all generations, do not forget,

until you will merit witnessing the [ultimate] consolation.

(Remember) their screams and their weeping as they were tightly packed and locked into the train's [cattle] cars.

Like sheep to the slaughter they were led to be incinerated in the crematorium ovens.

May the sound of their pleading cries be eternally remembered, by the One Who dwells in the Heavens.

When they proclaimed, 'Shema Yisrael'

they offered up their lives to the Lord of lords.

Roshei Yeshivah and their students, and the multitudes of Your people were there.

They enslaved them with brutal tortures,

and they slaughtered them with high-handed arrogance.

The blood of tender babes cries out to You from the earth, [saying:] 'Exact vengeance for the children and the women; let no living soul escape alive!'

For the burning of thousands of study halls and synagogues,

and for myriad of Torah scrolls and their students,

we shall lament with raised and screaming voices.

They set God's sanctuaries aflame, they ignited them, and our eyes witnessed this.

Let those who lit the fire suffer retribution; may God judge the corpse-filled nations.

Cry out loud, O heaven and earth, for the thousands of cities, citadels of Torah, for the countries of Europe and their Jewish communities,

the heirs and trustees of our traditions,

for righteous tzaddikim, elders, pious chassidim, all those who cleaved unto a faith so pure.

From the day we were exiled from our homeland, there was never an annihilation as awesome as this.

Be compassionate with our remnant; look down upon us, please, from heaven, at the [death] camps of the martyrs, ten times as many as those who left Egypt.

Rebuild our holy Temple, and provide us with double consolation, Exalt us, and bring us back to Zion and Jerusalem.

Kinnah to bemoan the tragedy of Churban Europe, and it is recited in many congregations. When the Rav was asked for permission to include his *kinnah* and its translation in this edition of *Kinnois*, he graciously conceded. Then he explained why he had written it: 'For years I had wanted to express my grief over my personal loss

and Klal Yisrael's loss, in a special *kinnah*, but I hesitated. I felt that in order to compose a *kinnah* one must be on the exalted level of R' Elazar Hakalir, who wrote with *Kuach HaKodesh*, Divine inspiration. Moreover, he was a master of Kabbalistic secrets and knew the mystical incantations of the ministering angels. Still, many

קינה לזכרון הקדושים של חורבן איירופא
מאת הרב שלמה האלבערשטאם שליט"א, האדמו"ר מבראבא

זכורנו נא וקולנו כל ישראל, קולכם ושמע ברכמה,

כי השמירה גרמניה את עמנו בימי זעם הפולחמה,

במיתות משותות אכזריות, ברגע ובצמא,

אל השפוח בבל הדורות, עזרי חופו לך אות פנחמה.

צעקתם וגבחתותיכם, צפופים וסגורים בפאזרונים,

פצאן לטבח ויכלו, לשחפה פכרשונים,

קול שועם וקר תמיד לפני שוכן מעונים,

בקרואם שמע ישראל, משרו בפשם לארזי הארונים.

ראשי ישיבות ותלמידותיהם, רבמותי עפרי שפוח,

העבירים בענויים קשים, והרגום בנר רמה,

דמיו ולידים רפים צעקים אלה מן הארמה,

נקום נקמת סף ונשים, לא תחיה כל נשמה,

על שרפת אלפי מרגשות ובתי כנסיות,

רכבות ספרי חורה ולומדות, נקצו פשאיות,

שלוה באש מקדשי אל, הציחו ועינינו צופיות,

ושלם המפקיר את הבערה, נרץ פגמים מלא גזיות.

ועקו שמנים וארמה, על אלפי עורות מכצרי חורה,

אכזרות אירופא וקהלותיה, נוכלי ומקצרי מסורה,

עצירים וקנים ותסירים, דבקו אמונה סדורה,

מיום גלינו מארצנו לא היה כזה פליון נורא.

רחם על שאריותנו, הדפס נא משקנים,

למחנות העבודהשים, פי עשר קידצאי מצרנים,

קומים ביות קרשנו, ונחמנו בפפוקים,

רוחמנו. רחמינו לציין וירושללים.

Remember, please. The destruction of European Jewry by the Nazis during World War II was the most massive calamity to befall our people since the Destruction of the Second Temple. As explained in the prefatory notes to

kinnois 25, which laments the devastation of the Crusades, Torah Jews recognize that all Jewish misfortunes have their roots in the tragic events of Tishah B'Av. Therefore we designate later events, but include them in our Tishah B'Av *kinnois* service.

The Bobover Rav, Admor HaRav Shlomo Hal-

berstam, shlitza, is a scion of Sanz, one of the most illustrious Rabbinic and Chassidic dynasties. The Rav lost everything in the Holocaust — family, friends, followers, disciples and students in the thousands. The Rebbe arrived in America after the war with nothing but the clothes on his back and a burning determination to rebuild what the Nazis destroyed. With the help of Hashem the glory of the House of Bobov has been restored and one will find dozens of Bobover institutions and thousands of Bobover Chassidim in every corner of the globe.

In 1984, the Bobover Rav composed a special